

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech
majetkových vztahů
mezi manžely

2., aktualizované a rozšířené vydání

Sestavili

JAN ŠARMAN

HANA ŠUPÁKOVÁ

JUDIKATURA

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech majetkových vztahů mezi manžely

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech majetkových vztahů mezi manžely

2., aktualizované a rozšířené vydání

Sestavili
Jan Šarman
Hana Šupáková

JUDIKATURA

Vzor citace: Šarman, J., Šupáková, H.: Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 608.

Právní stav citované judikatury byl uzavřen ke dni 31. 12. 2009.

© Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010

ISBN: 978-80-7357-592-2

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech majetkových vztahů mezi manžely
2., aktualizované a rozšířené vydání

Sestavili: Jan Šarman, Hana Šupáková

Publikace číslo 808

Vydává Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3
v roce 2010 jako 66. svazek ediční řady Přehledy judikatury

Šéfredaktor: Václav Fiala

Redaktorka: Veronika Machková

Sazba a tisk SERIFA®, s. r. o.
Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Všechny naše publikace si můžete objednat na adrese:

Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3

tel.: 246 040 400, fax: 246 040 401, email: obchod@wkcr.cz, www.wkcr.cz

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech majetkových vztahů mezi manžely

Úvod	13	Ke zohlednění držby při rozdělení věci v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	53
I. ROZSAH SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	15	14. K vytvoření věci manžely	54
1. K výkladu působnosti zák. č. 91/1998 Sb. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením konkursu	15	15. K výkladu pojmu „výkon podnikání“ dle § 143 obč. zák.	56
2. Ke vztahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů a společného jmění manželů	23	16. K posouzení věci sloužící výlučně výkonu povolání jednoho z manželů ...	58
3. K právnímu režimu úroků z vkladu jednoho manžela	24	17. K bezdůvodnému obohacení při zrušení smlouvy uzavřené jen s jedním z manželů	59
4. Ke stavebnímu spoření nezletilého dítěte	25	18. K vypořádání společné věci	61
5. K vlastnictví družstevního bytu	25	19. K časovému rámci režimu společného jmění manželů	62
6. K vlastnictví obchodního podílu manžely	27	20. K platnosti smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů dle § 24a zák. o rodině	63
7. K vázanosti soudu návrhem v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K zahrnutí podniku do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	29	21. K výnosům výlučného majetku spadajícím do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	66
8. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů podnikajícího manžela	37	22. K závaznosti podpisu směnky jen jedním z manželů	68
9. K režimu leasingových splátek při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K příjmům za dříve provedenou činnost inkasovaným do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	42	23. K platnosti úvěrové smlouvy uzavřené bez souhlasu druhého z manželů	69
10. K vymezení předmětu řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podnik jako předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů	43	24. K vypořádání věci, jejíž hodnota se od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů podstatně snížila	70
11. K nabytí věci koupené z výlučných prostředků jednoho z manželů do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	48	25. K vlastnictví věci vytvořené manžely. K úhradě nákladů vynaložených na předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů při změně ceny věci	70
12. K právnímu režimu věci nabyté jedním z manželů ve veřejné dražbě	49	26. K dluhům manželů rozvedených před 1. 8. 1998	72
13. K vlastnictví věci koupené z výlučných prostředků jednoho z manželů.		27. K vlastnictví věci zakoupené z peněz půjčených jedním z manželů. K možnosti manželů vyloučit režim bezpodílového spoluvlastnictví manželů	76
		28. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů příkázáním do podílového spoluvlastnictví manželů	78
		29. K vlastnictví věci koupené za úrok z peněz jednoho z manželů	78
		30. K vydržení vlastnického práva do společného jmění manželů	79

31.	K investici společných prostředků do součásti vyloučně vlastněné věci . . .	83	44.	K povaze vlastnictví k věci nabytému jedním z manželů za trvání manželství za jeho oddělené prostředky	132
32.	K právnímu režimu věci v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů po zániku tohoto spoluvlastnictví	83	45.	Žaloby na určení neplatnosti ručitého závazku manžela nebo určení, že takový závazek netvoří společné jmění manželů účastníků	137
33.	K důsledkům vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů za trvání nově založeného manželství	85			
34.	K vlastnictví podniku nabytého ženatým zůstavitelem před 1. 8. 1998	87	II. ZMĚNA ROZSAHU SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	141	
35.	K vlastnictví věci po zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví jednoho z manželů, byla-li náhrada vyloučenému spoluvlastníkovi (třetí osobě) vyplacena z prostředků bezpodílového spoluvlastnictví manželů	92	46.	Ke zúžení rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů dohodou před 1. 8. 1998	141
36.	K bezpodílovému spoluvlastnictví manželů a vypořádání nákladů na pořízení provozovny v budově třetí osoby	95	47.	K možnostem aplikace dohody podle § 143a obč. zák.	142
37.	K úrokům z odděleného majetku jednoho z manželů jako zdroje bezpodílového spoluvlastnictví manželů	103	48.	Ke kontextuální interpretaci dohody o vypořádání společného jmění manželů	146
38.	K rozhodování o výnosech a věcech pořízených v rámci podnikání jednoho z manželů v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví	107	49.	K rozsahu postižení majetku patřícího do společného jmění manželů exekucí	151
39.	K bezúčinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů, dotýkající se práv věřitelů. Bezúčinná dohoda, vylučovací žaloba a vymáhání pohledávky	113	50.	K časovému rámci ochrany věřitele před účinky dohody o zúžení společného jmění manželů	152
40.	K dovolání se smlouvy o zúžení společného jmění manželů v souvislosti s přechodem práva nájmu bytu podle § 706 odst. 1 obč. zák.	117	51.	K zániku a vypořádání společného jmění manželů po jeho zúžení	155
41.	K otázce společného jmění manželů, nevzniklo-li společné členství manželů v bytovém družstvu	119	52.	K právnímu režimu přírůstků a výnosů z majetku ve společném jmění manželů získaných po zániku společného jmění manželů	159
42.	K ochraně třetích osob v případě zúžení společného jmění manželů. Odvolání se na smlouvu o zúžení společného jmění manželů v souvislosti s přechodem práva nájmu bytu podle § 706 odst. 1 obč. zák. Dovolání se smlouvy o zúžení společného jmění manželů v souvislosti s přechodem práva nájmu bytu podle § 706 odst. 1 obč. zák.	123	53.	K vyloučení manžela z užívání společné věci	167
43.	K otázce komu patří příjem z podnikání z doby před uzavřením manželství avšak vyplacený po sňatku	126	54.	K otázce společného jmění manželů a nabytí obchodního podílu jednoho z manželů ve společnosti s ručením omezeným za trvání manželství	170
			55.	K otázce vynaložení prostředků na věc v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů a změna jejího právního režimu	173
			III. DOMNĚNKA SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	177	
			56.	K nemožnosti exekuce pohledávky z účtu manžela povinného	177

57.	K vypořádání investic do věci v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, vypořádaném na základě zákonné domněnky	182	70.	K důsledkům poskytnutí plnění nezúčastněnému manželovi na základě platné smlouvy o převodu nemovitosti uzavřené v rozporu s § 145 odst. 2 obč. zák.	211
58.	K vypořádání investic do věci v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, vypořádaném na základě zákonné domněnky	184	71.	K odstoupení od smlouvy, jejímiž účastníky byli manželé	212
59.	Použití fikce vypořádání společného jmění manželů na právo na zrušení a vypořádání společného nájmu družstevního bytu a členství v bytovém družstvu rozvedených manželů	188	72.	K vlivu účastnění manželky v řízení o zákazu převodu věci ve společném jmění manželů	214
IV. UŽÍVÁNÍ, SPRÁVA A ZÁVAZKY SOUVISEJÍCÍ S MAJETKEM VE SPOLEČNÉM JMĚNÍ MANŽELŮ			73.	K odporovatelnosti úkonu snižujícím hodnotu bezpodílového spoluvlastnictví manželů	216
60.	K užívání věci spadající do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	192	74.	K režimu právních vztahů týkajících se majetku a závazků tvořících společné jmění manželů v době mezi zánikem a vypořádáním společného jmění manželů	222
61.	K potřebě souhlasu manžela s právním úkonem směřujícím k získání věci do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	193	75.	K účinku soudního vypořádání společného jmění manželů úpadce a jeho manžela na práva konkursních věřitelů	222
62.	K potřebě souhlasu manžela ke koupení věci do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	194	76.	K platnosti dohody o převodu členského podílu uzavřené jen jedním ze společných členů družstva	227
63.	K soudnímu prodeji zástavy (patřící do společného jmění manželů) zastavené bez souhlasu jednoho z manželů	195	77.	K žalobě na splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů sjednaného jen s jedním z manželů	234
64.	K reivindikaci věci spadající do společného jmění manželů	197	78.	K naléhavému právnímu zájmu na určení, že výlučný závazek manžela netvoří společné jmění manželů	238
65.	K aktivní legitimaci k žalobě na ochranu vlastnictví k věci ve společném jmění manželů	200	79.	K právním následkům závazků převzatých jedním z manželů bez souhlasu druhého a přesahujících míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů	243
66.	K relativní neplatnosti výzvy k vrácení daru do společného jmění manželů učiněné jen jedním manželem	203	80.	K pořízení věci ve společném jmění manželů i za peníze získané závazkem jen jednoho z manželů	247
67.	K solidární odpovědnosti manželů za závazek jednoho z nich ze smlouvy o dílo	204	81.	K otázce vědomosti třetí osoby o obsahu smlouvy o zúžení společného jmění manželů ohledně nemovitosti v případě veřejné přístupnosti této smlouvy ve sbírce listin katastru nemovitostí	252
68.	K věcné legitimaci manžela povinného v řízení o exekuci	205	82.	K vyloučení bývalého účastníka společného jmění manželů z užívání společné věci	254
69.	K neplatnosti smlouvy uzavřené manžely, z nichž jeden je nezpůsobilý k právním úkonům	207	83.	K pasivní legitimaci pozůstalého manžela ke splnění závazku ze společného jmění manželů	257

V. ZÚŽENÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ SOUDEM	264
84. Ke zúženému, ale nevypořádanému společnému jmění manželů	264
85. K závažnosti důvodů, pro které soud může zúžit společné jmění manželů ...	266
86. K důsledkům pozastavení provozování živnosti ve vztahu ke zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů	269
87. K promlčení práva na zúžení společného jmění manželů soudem. Zamítnutí žaloby na zúžení společného jmění manželů podle § 148 odst. 2 obč. zák. ze závažných důvodů	271
88. Vyloučení věci ze společného jmění manželů na základě shodné vůle manželů	274
89. Ke stejné velikosti vypořádacích podílů při vypořádání společného jmění manželů soudem	275
VI. SOUHLAS K PODNIKÁNÍ	277
90. K výkladu pojmu „souhlas k podnikání“	277
VII. VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	280
91. K vypořádání manželů – nájemníků družstevního bytu	280
92. K vypořádání nemovitosti ve společném jmění manželů dohodou	284
93. K nemožnosti zaknihování věcného práva po lhůtě tří let od zániku společného jmění manželů	288
94. K nemožnosti zaknihování věcného práva po lhůtě tří let od zániku společného jmění manželů	290
95. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů manžela podnikajícího ve sdružení dle § 829 obč. zák. Ke stanovení hodnoty družstevního bytu. K vlivu zhodnocení výlučného majetku manžela na vypořádací podíl bezpodílového spoluvlastnictví manželů	290
96. K určení ceny domu v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	291
97. K vypořádání dosud nesplaceného dluhu. K vypořádání škody způsobené jedním z manželů na vozidle	297
98. K platnosti konkludentní dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	300
99. K poučovací povinnosti soudu při zpětvzetí návrhu na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	303
100. Ke zpětvzetí návrhu na vypořádání společného jmění manželů	305
101. Ke způsobu oceňování věci při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	305
102. Ke zhodnocení společné věci po zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů	309
103. K ocenění bytové jednotky pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	311
104. K platnosti dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	312
105. K vypořádání stavby stojící na pozemku jednoho z manželů	315
106. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	317
107. K dílčí dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	318
108. K právu na vypořádání manželů – členů bytového družstva	322
109. K právu na spravedlivý proces při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	327
110. K vypořádání zúženého společného jmění manželů	332
111. K dědictví po rozvedeném manželovi s nevypořádaným bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů	336
112. K možnosti zaknihování smlouvy o majetkovém vypořádání dle § 24a zákona o rodině	339
113. K nemožnosti exekuce ideálního podílu věci patřící do společného jmění manželů	342

114.	Ke stanovení podílů při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	344	129.	K použití pravidla oceňování věci v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů)	395
115.	K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů podnikajícího manžela. K vypořádání leasingu při ukončení bezpodílového spoluvlastnictví manželů	345	130.	K ocenění členského podílu pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jestliže v bytě bydlí děti účastníků	400
116.	Ke způsobům vypořádání společného jmění manželů	351	131.	K úhradě tzv. vnosu do bezpodílového spoluvlastnictví manželů při jeho vypořádání, jestliže hodnota pořízené věci se zvýšila	405
117.	K určení podílů na bezpodílovém spoluvlastnictví manželů odděleně hospodařících manželů	353	132.	K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v souvislosti s jeho předchozím zúžením	409
118.	K nutnosti zjištění obsahu leasingové smlouvy při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K provádění nenavržených důkazů	355	133.	K nemožnosti nařízení prodeje společné věci a rozdělení výtěžku v řízení o vypořádání společného jmění manželů	416
119.	K vypořádání investic do nemovitosti	361	134.	K právu manžela k vylučnému majetku druhého. K neoprávněnému výběru z bankovního účtu druhého manžela ...	418
120.	Ke stanovení výše úhrady za stavební materiál z majetku jednoho z manželů použitý na stavbu v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů	363	135.	K oceňování nemovitosti v záplavovém území v rámci řízení o vypořádání společného jmění manželů	421
121.	K možnosti přikázání společné pohledávky jen jednomu z manželů ...	366	136.	K vlivu prohlášení o vylučném vlastnictví jednoho z bývalých manželů v dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů) na její platnost	425
122.	K východiskům soudní praxe při vypořádávání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	369	137.	K vypořádání zúženého společného jmění manželů	432
123.	K určení ceny členských práv k družstevnímu bytu při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	373	138.	K povinnosti náhrady při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví a možnost započtení nebo snížení této náhrady s odkazem na dobré mravy ...	432
124.	K povinnosti manžela nahradit investici z bezpodílového spoluvlastnictví manželů do jeho majetku	375	139.	K vypořádání členského podílu v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů), jestliže byl v průběhu řízení převeden na třetí osobu za cenu vyšší než obvyklou	440
125.	K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů po třileté lhůtě od jeho zániku	377	140.	K určitosti výroku soudu o vypořádání věci náležejících do společného jmění manželů, v němž se odkazuje na soupis konkursní podstaty	444
126.	K vypořádání hodnoty členského podílu v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a péče o rodinu	381	141.	K požadavku specifikace tvrzení o investicích do společné věci v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví	448
127.	K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, zápočty a prostředky vynaložené na potřeby rodiny	384			
128.	K ocenění obchodního podílu při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	391			

142. K vlastnictví věci po zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví jednoho z manželů, byla-li náhrada vyloučenému spoluvlastníkovi (třetí osobě) vyplacena z prostředků bezpodílového spoluvlastnictví manželů	450	155. K účinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů, jejímž předmětem jsou nejen nemovitosti	498
143. K právní úpravě vypořádání společného jmění manželů po jeho zániku prohlášením konkurzu. Rozdělování aktiv a pasiv společného jmění manželů zaniklého prohlášením konkurzu mezi manžela a úpadce	451	156. K otázce vrácení daru podle § 630 obč. zák. jen jednomu z dárců – manželů po uplynutí tří let po zániku jejich společného jmění manželů	502
144. K rozhodování o výnosech a věcech pořízených v rámci podnikání jednoho z manželů v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví	456	157. K oceňování spoluvlastnického podílu v rámci řízení o vypořádání společného jmění manželů při jeho zatížení zástavním právem, jestliže jeden z účastníků je sám vlastníkem zbyvajícího podílu	506
145. Právní úprava vypořádání společného jmění manželů po jeho zániku prohlášením konkurzu	462	158. K použití pravidla oceňování věci v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů)	509
146. K neúčinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů z hlediska oprávněného věřitele	467	159. K přikázání (hodnoty) obchodního podílu při vypořádání společného jmění manželů	514
147. K účinnosti smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů pro dobu po nesporném rozvodu	472	160. K vypořádání stavby v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů ležící na pozemku ve výlučném vlastnictví jednoho z bezpodílových spoluvlastníků	521
148. K otázce práva na náhradu za prostředky jednoho manžela vnesené do společného jmění manželů, jestliže hodnoty za ně pořízené byly již spotřebovány	476	161. K nerovnosti podílů při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v souvislosti s vnosy z odděleného majetku	523
149. K naléhavému právnímu zájmu na určení existence a obsahu dohody o vypořádání společného jmění manželů pro dobu po rozvodu	478	162. K otázce podniku jako předmětu bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Vázanost soudu návrhem v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	532
150. K otázce komu patří příjem z podnikání z doby před uzavřením manželství avšak vyplacený po sňatku	481	163. K vlastnictví věci pořízené jen jedním z manželů z půjčky (úvěru), jestliže smlouvu o půjčce (úvěru) uzavřel sám	541
151. K otázce vypořádání společného jmění manželů a bytové náhrady	482	164. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v souvislosti s jeho předchozím zúžením	544
152. Vypořádání společného jmění manželů a hodnota členského podílu v bytovém družstvu	487	165. K právu účastníka řízení právně i skutkově argumentovat před soudem	547
153. K modifikaci podílů manželů na společném jmění podle míry jejich účasti na rozvratu manželství	490	166. K zúžení společného jmění manželů a jeho následné vypořádání	554
154. K otázce výše vypořádacího podílu na zaniklém společném jmění manželů a nevěra jednoho z manželů jako příčina rozvratu manželství účastníků. Vázanost soudu návrhem na vypořádání společného jmění manželů	493	167. K pasivní legitimaci pozůstalého manžela ke splnění závazku ze společného jmění manželů	556

168.	Povaha vlastnictví k věci nabytý jedním z manželů za trvání manželství za jeho oddělené prostředky ve veřejné dražbě	556
169.	K otázce prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů	556
170.	K otázce společného jmění manželů a nabytí obchodního podílu jednoho z manželů ve společnosti s ručením omezeným za trvání manželství	562
171.	K otázce úspěšnosti žaloby na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí	563
172.	Důsledky konkursu a exekuce pro společný nájem bytu	566
173.	Vyloučení věci ze společného jmění manželů na základě shodné vůle manželů	566
174.	Vynaložení prostředků na věc v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů a změna jejího právního režimu	566
175.	Společenství manželů v řízení o vyloučení věci ve společném jmění manželů z konkurzní podstaty. Postup správce konkurzní podstaty podle § 27 odst. 5 ZKV v případě majetku ve společném jmění manželů	566
176.	Vliv řízení o vypořádání společného jmění manželů na oprávnění správce nakládat se sepsanou věcí	572
177.	K vyloučení manžela z užívání společné věci	575
178.	K platnosti dohody o převodu členského podílu uzavřené jen jedním ze společných členů družstva	575
179.	Ke stejné velikosti vypořádacích podílů při vypořádání společného jmění manželů soudem	575
180.	Rozhodování soudu o užívání věci, která je ve společném jmění manželů	575
181.	Vypořádání stavby v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, ležící na pozemku ve výlučném vlastnictví jednoho z bezpodílových spoluvlastníků	577

VIII. SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ – VÝKON ROZHODNUTÍ, VYLUČOVACÍ ŽALOBA A KONKURZNÍ ŘÍZENÍ		579
182.	K analogickému použití § 262a odst. 1 o. s. ř. na případy zaniklého společného jmění manželů	579
183.	K době, která je významná pro vyloučení věci z výkonu rozhodnutí z hlediska vědomosti oprávněného o obsahu smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů	582
184.	K otázce prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů	584
185.	K otázce úspěšnosti žaloby na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí ve vztahu ke zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů	584
186.	K důsledkům konkursu a exekuce pro společný nájem bytu	585
187.	K otázce společenství manželů v řízení o vyloučení věci ve společném jmění manželů z konkurzní podstaty. Postup správce konkurzní podstaty podle § 27 odst. 5 ZKV v případě majetku ve společném jmění manželů	585
188.	K vlivu řízení o vypořádání společného jmění manželů na oprávnění správce nakládat se sepsanou věcí	585
Výběr z ustanovení právních předpisů citovaných v textu		587
Přehled uveřejněných judikátů podle právních předpisů		590
Věcný rejstřík		601

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech majetkových vztahů mezi manžely

2., aktualizované a rozšířené vydání

Sestavili
Jan Šarman
Hana Šupáková

Předkládaný Přehled judikatury je druhým, aktualizovaným a rozšířeným vydáním souboru judikatury z oblasti společného jmění manželů, který navazuje na úspěšné první vydání z roku 2006.

V minulých letech došlo ke značnému rozšíření judikatury v oblasti společného jmění manželů a vzhledem k tomu byl i obsah této publikace rozšířen o nová rozhodnutí, převážně Nejvyššího soudu.

Čtenář zde nalezne také relevantní judikaturu, která odráží rozhodování soudů ve vztahu k institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Tento institut byl upraven v občanském zákoníku v době před účinností novely č. 91/1998 Sb. Oba instituty na sebe v mnohém navazují a judikaturu k bezpodílovému spoluvlastnictví manželů lze s určitou licencí použít i při práci se stávající úpravou společného jmění manželů.

Domníváme se, že publikace má potenciál oslovit široké spektrum čtenářů, neboť je praktickou a přehlednou pomůckou nejen pro advokáty, soudce a pracovníky v oblasti sociálních služeb, ale i pro všechny, kterých se instituce manželství bezprostředně týká.

Redakce

Zkratky užívané pro citované prameny:

AdN	Ad Notam
ASPI JUD	označení judikátu v systému ASPI
PrRo	Právní rozhledy
R	Sbírka rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu
Sb. n. u. ÚS	Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení, C. H. Beck, Praha
SoJ	Soudní judikatura
SoRo	Soudní rozhledy

Zkratky užívané pro citované předpisy:

obch. zák.	obchodní zákoník
obč. zák.	občanský zákoník
o. s. ř.	občanský soudní řád
ZKV	zák. č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání

Další zkratky:

BSM	bezpodílové spoluvlastnictví manželů
SJM	společné jmění manželů

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR (od roku 2000) lze nalézt na www.nsoud.cz.
Rozhodnutí Ústavního soudu ČR lze nalézt na www.judikatura.cz.

I. ROZSAH SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

1. K výkladu působnosti zák. č. 91/1998 Sb. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením konkursu

čl. X zák. č. 91/1998 Sb.
§ 143, § 149 odst. 2, § 150 obč. zák.,
ve znění před novelou provedenou
zák. č. 91/1998 Sb.
§ 14, 20, 32 zák. č. 328/1991 Sb.,
o konkursu a vyrovnání

Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, zaniklé před 1. srpnem 1998, se vypořádá podle ustanovení občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. července 1998.

I při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, zaniklého prohlášením konkursu, zůstává zachován princip rovnosti podílů manželů na společném majetku (§ 150 věta první obč. zák.), manžel úpadce je však ustanovením § 14 odst. 1 písm. k) zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“), zbaven možnosti prosadit u majetku, se kterým úpadce podnikal, vypořádání jeho příkázáním do svého výlučného vlastnictví.

Majetkem ve smyslu ustanovení § 14 odst. 1 písm. k) citovaného zákona se ve spojení s ustanovením § 143 obč. zák. rozumí věci, pohledávky, jiná práva a jiné hodnoty ocenitelné penězi, nikoli však pasiva (např. společné dluhy manželů); ta totiž nemohou být součástí konkursní podstaty úpadce (§ 6 zákona), neboť v konkursním řízení jde o pohledávky úpadcových věřitelů, podléhající režimu ustanovení § 20 a násl. zákona.

Nemovitosti, které jeden z manželů nabyt při podnikání za trvání manželství a s nimiž dále sám podnikal, zpravidla nejsou věcmi sloužícími výkonu jeho „povolání“.

Pohledávka manžela úpadce, založená po prohlášení konkursu rozhodnutím soudu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, je pohledávkou třetí třídy [§ 32 odst. 2 písm. c) zákona].

Řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví úpadce je zvláštním druhem sporu vyvolaného konkursem, kterým se vymezuje rozsah majetku konkursní podstaty a který nahrazuje spor o vyloučení věci z konkursní podstaty.

Správce konkursní podstaty může zpeněžit jen věci, které již nemohou být z podstaty vyloučeny a o jejichž definitivní příslušnosti k podstatě nemá pochybnosti. Zpeněžení věci je zpravidla možné po marném uplynutí lhůty, kterou konkursní soud stanovil tomu, kdo uplatňuje, že věc neměla být do soupisu zařazena, k podání žaloby vůči správci, nebo po zamítnutí takové žaloby.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98
R 20/00

Z odůvodnění:

Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 5. června 1997 vypořádal bezpodílové spoluvlastnictví manželů D., zaniklé prohlášením konkursu na majetek dlužníka M. D. (usnesením téhož soudu ze dne 7. září 1995), a to tak, že do výlučného vlastnictví žalované přikázal z celkové masy

bezpodílového spoluvlastnictví pouze část movitých věcí v hodnotě 97 500 Kč. Ostatní movité věci a nemovitosti (s výjimkou rodinného domku manželů) spolu s pohledávkami, jež se pojily s provozováním podniku úpadce (vše v hodnotě 185 000 000 Kč), přikázal do vlastnictví úpadce. Dále rozhodl, že rodinný dům manželů D. s označenou stavební parcelou, garáží a zahradou (nemovitosti v hodnotě 5 137 000 Kč) se přikazují do jejich rovnodílného podílového spoluvlastnictví. Soud prvního stupně vypořádal bezpodílové spoluvlastnictví ke dni 29. prosince 1995, kdy bylo podle jeho zjištění vyvěšeno usnesení o prohlášení konkursu na úřední desce konkursního soudu.

Při vymezení předmětu vypořádání dospěl soud k závěru, že do něj nepatří majetkové vztahy, které se týkají manželů, ale nevznikly v souvislosti s bezpodílovým spoluvlastnictvím, pokud je účastníci neučinili předmětem řízení; lze řešit jen pohledávky a dluhy spojené s bezpodílovým spoluvlastnictvím. Prostředky získané úpadcem z (blíže neurčených) úvěrových smluv, jež uzavřel při podnikání, do bezpodílového spoluvlastnictví nezařadil, maje za to, že jeho součástí se staly až věci po vyčerpání úvěru za tyto prostředky pořízené. Dluhy úpadce podle soudu nelze vypořádat jinak než v režimu konkursního řízení. Odkazuje na zásady vypořádání vyjádřené v § 150 občanského zákoníku v rozhodném znění, tedy ve znění účinném do 31. července 1998 (dále jen „obč. zák.“), a na znění § 14 odst. 1 písm. k) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „zákon“), přikázal tu část majetku, s níž úpadce podnikal, úpadci a dodal, že je třeba chránit věřitele úpadce. Přikázání rodinného domku do podílového spoluvlastnictví manželů D. odůvodnil tím, že v něm budou společně bydlet a užívat jej. Movité věci přičtené žalované jsou dle soudu těmi, které tvoří zařízení a vybavení domku a prokazatelně nesloužily podnikání.

K odvolání žalované Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 4. června 1998 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil s tím, že „z konkursní podstaty úpadce budou v rámci konkursu uspokojovány zjištěné pohledávky věřitelů přihlášené do konkursu vedeného na jeho majetek u krajského soudu pod sp. zn. K 71/95“. Proti svému rozsudku pak připustil dovolání. Podle odvolacího soudu je rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích o výčtu věcí přikázaných manželům a výroku o vzniku podílového spoluvlastnictví správný. K odvolacím námitkám žalované uvedl, že nemovitosti, s nimiž úpadce podnikal, prohlášením konkursu – v intencích § 14 odst. 1 písm. k) zákona – připadly do podstaty a soud nebyl oprávněn o nich rozhodnout jinak. O rozsahu majetku, se kterým úpadce podnikal, přitom neměl pochyb. Doplnění potvrzujícího výroku odůvodnil odvolací soud nutností úplného vyčerpání předmětu řízení, vycházející z toho, že při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, jehož předmětem jsou věci nabyté z úvěrových prostředků, je třeba určit, kdo je povinen k úhradě závazků vzniklých z úvěrových smluv. Dovolání soud připustil, jelikož přisuzuje zásadní význam řešení otázky rozsahu věcí, které mohou být přikázány do vlastnictví některého z manželů při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zaniklého prohlášením konkursu.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná (zastoupená advokátem) včasné odvolání, namítajíc, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, a uplatňujíc tak dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. Podle dovolatelky měl soud vyhovět naprosto shodnému návrhu účastníků řízení. Tento závěr odůvodňuje tím, že s podanou žalobou zcela souhlasila, včetně právního odůvodnění, dále zásadou vázanosti soudu návrhem, znalostí konkursního řízení – potud, že eventuální výsledek řízení o vypo-

řádní se promítá už v žalobě a že je předem porušen princip stejné účasti žalované na majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví – a zásadou, že při tomto vypořádání nelze vlastnictví nabýt, leč jen pozbyt. Soud prvního stupně návrhu vyhověl jen co do masy vypořádávaného majetku, čímž porušil zásady dané § 150 obč. zák., přihlížel pouze k právům věřitelů úpadce, jejichž ochrana mu nepřísluší, a dovolatelku v podstatě zcela zbavil práv ke spornému majetku, nehledě na opomenutou nezletilou dceru účastníků.

Argumentaci odvolacího soudu dovolatelka vytýká, že citací § 14 odst. 1 písm. k) zákona a odkazem na zásady vyjádřené v § 150 obč. zák. jen konstatoval známý stav a nehodnotil nepříznivý stav, jenž do budoucna vznikne založením spoluvlastnictví k rodinnému domku. Závěry odvolacího soudu má dovolatelka za rozporné s těmi, jež v řízení o předběžném opatření vyslovil rozhodnutím ze dne 18. září 1997 (uváděje, že právo správce konkursní podstaty prodat věci, které by mohly při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví připadnout žalované, je omezeno jejím spoluvlastnickým právem). Žádné ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání – pokračuje dovolatelka – neodporuje zásadám pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví podle občanského zákoníku, ani je nemodifikuje. Samo vypořádání nijak neovlivňuje vymezení konkursní podstaty. Dovolatelka má za správný takový postup vypořádání, podle něž soud k návrhu správce vypořádá bezpodílové spoluvlastnictví podle zásad uvedených v občanském zákoníku, správce poté vyznačí v soupisu konkursní podstaty poznámku podle § 19 zákona v té části podstaty, která se stala výlučným vlastnictvím úpadcova manžela, soud podle § 19 odst. 2 zákona uloží tomuto manželovi lhůtu k podání vylučovací žaloby vůči správci a teprve tento spor rozhodne o rozsahu konkursní

podstaty ve vztahu k bezpodílovému spoluvlastnictví úpadce. Proto požaduje, aby napadené rozhodnutí, případně též rozhodnutí soudu prvního stupně, bylo zrušeno a věc vrácena k dalšímu řízení.

Dovolání je přípustné podle § 239 odst. 1 o. s. ř. Dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti k vadám vyjmenovaným v § 237 odst. 1 o. s. ř. (tzv. „zmatečnostem“) a (je-li dovolání přípustné) k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; jelikož tyto vady nebyly dovoláním namítány a z obsahu spisu nevyplývají, je dovolatelce u dovolání, jehož přípustnost byla založena ustanovením § 239 odst. 1 o. s. ř., k dispozici pouze dovolací důvod ve smyslu § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. (srov. rozhodnutí uveřejněné pod číslem 34/1994 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Tímto dovolacím důvodem, který žalobkyně jako jediný také uplatnila, je dovolací soud vázán, včetně toho, jak jej dovolatelka obsahově vymezila (srov. § 242 odst. 1 a 3 o. s. ř.). Vzhledem k tomu, že odvolací soud nevymezil právně významné otázky výrokem rozhodnutí (srov. nálezy Ústavního soudu z 20. února 1997, sp. zn. III. ÚS 253/96, uveřejněné v příloze sešitu č. 7, ročníku 1997, Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), je dovolání přípustné pro všechny právní otázky, na nichž napadené rozhodnutí spočívá (za samozřejmého předpokladu, že jejich řešení bylo dovoláním zpochybněno). Povahu potvrzujícího rozsudku přitom napadené rozhodnutí neztrácí ani ve své „doplňující“ části; ta totiž – jak se podává níže – žádná nová práva a povinnosti účastníkům řízení nezakládá.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vylo-

žil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Právní závěr, že úpadce s nemovitostmi, které soud v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů přikázal do jeho výlučného vlastnictví, podnikal, je správný, neboť vychází z odpovídajících skutkových závěrů. Při absenci vad řízení jsou skutková zjištění o této otázce v dovolacím řízení napadnutelná pouze prostřednictvím dovolacího důvodu podle § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř.; ten však – jak rozvedeno výše – dovolatelka u dovolání přípustného podle § 239 odst. 1 o. s. ř. použít nemůže. Ze skutkového základu sporu, tak, jak byl soudy zjištěn v předchozích stádiích řízení, proto Nejvyšší soud i v tomto směru vychází a poukaz dovolatelky na údajně odlišné závěry, jež o povaze majetku manželů D. vyslovil v rozsudku ze dne 23. února 1995 krajský soud (vedl-li, že účelem nabytí nemovitostí manželem žalované bylo rozmnožení majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví, a zastavené nemovitosti proto nelze považovat pouze za věci, které svou povahou slouží výlučně výkonu povolání jen jednoho z manželů), ponechal jako bezvýznamný stranou dalších úvah. Ostatně úsudek, že věci neslouží výkonu povolání jen jednoho z manželů (úpadce), závěry o povaze majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví, s nímž úpadce podnikal, nevyvrací, nýbrž podporuje. Tím je totiž řečeno, že věci (nemovitosti) nebyly v úpadcově výlučném vlastnictví (srov. § 143 obč. zák.); závěr, že nemovitosti, které jeden z manželů nabyl při podnikání za trvání manželství a s nimiž dále (sám) podnikal, nejsou věcmi sloužícími výkonu (jen) jeho „povolání“, je přitom závěrem typově správným.

K právnímu posouzení věci je nutno uvést následující:

Jedním z účinků prohlášení konkursu na majetek dlužníka podle § 14 odst. 1

písm. k) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, v rozhodném znění (ke dni 7. září 1995), tedy ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb. a č. 84/1995 Sb., je, že zaniká úpadcovo bezpodílové spoluvlastnictví manželů a do konkursní podstaty spadá ta jeho část, s níž úpadce podnikal. Podle § 26 odst. 1 citovaného zákona je v takovém případě třeba provést vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví manželů, přičemž správce konkursní podstaty je k provedení tohoto vypořádání oprávněn namísto úpadce, včetně podání návrhu na vypořádání soudem (odst. 2 věta první citovaného ustanovení). Dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je správce oprávněn uzavřít jen formou smíru schváleného soudem a před předložením soudu musí s dohodou projevit souhlas věřitelský výbor (odst. 2 věta druhá a třetí citovaného ustanovení).

Příslušná ustanovení občanského zákoníku jsou ve věci i nadále použitelná (včetně zásad, podle nichž má být bezpodílové spoluvlastnictví vypořádáno) ve znění účinném do 31. července 1998. Na bezpodílové spoluvlastnictví manželů zaniklé před 1. srpnem 1998 totiž ustanovení článku VIII bodu 2 zákona č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů (účinného od 1. srpna 1998), logicky nedopadá; majetek tvořící masu zaniklého, avšak dosud nevypořádaného bezpodílového spoluvlastnictví se nemůže stát součástí společného jmění, jež by samo muselo prohlášením konkursu na majetek manžela-úpadce nebo zánikem manželství (srov. § 149 odst. 1 obč. zák., ve znění účinném od 1. srpna 1998) zaniknout.

Platí tedy, že podle § 150 obč. zák. se při vypořádání bezpodílového spoluvlast-

nictví manželů vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

Ustanovení občanského zákoníku o zákonu a vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů jsou k citovaným ustanovením zákona o konkursu a vyrovnání v poměru obecného ke zvláštnímu. Účel zákona o konkursu a vyrovnání, jímž je uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku (srov. § 1 odst. 1 zákona), a cíl konkursu – to jest dosažení poměrného uspokojení věřitelů z dlužníkovy majetku (srov. § 2 odst. 3 zákona), se tu prosazuje omezením smluvní volnosti účastníků řízení (nemožností správce a druhého z manželů vypořádat bezpodílové spoluvlastnictví mimosoudně) a omezením způsobu vypořádání ohledně majetku, se kterým úpadce podnikal. Zejména obsah ustanovení § 14 odst. 1 písm. k) zákona výrazně modifikuje zásady, na nichž takové vypořádání – podle § 150 obč. zák. – obecně spočívá; v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením konkursu se ve specifických poměrech úpadku jednoho z manželů touto cestou prosazuje žádoucí ochrana konkursních věřitelů. V tom, že napadené rozhodnutí vychází z ustanovení, jež chrání věřitele úpadce i při vypořádání jeho bezpodílového spoluvlastnictví, tedy jeho nesprávnost nespočívá.

Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením kon-

kursu pak má – a dovolatelka se mylí, dovozuje-li opak – přímý vliv na vymezení konkursní podstaty. *Ratio legis* úpravy obsažené v ustanovení § 14 odst. 1 písm. k) zákona tkívá (pouze) v tom, že soud musí při rozhodnutí o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví tu část majetku, s níž úpadce podnikal, přikázat do výlučného vlastnictví úpadce; jen tak se totiž definitivně stane součástí konkursní podstaty (srov. § 6 zákona) zpeněžitelnou v dalším průběhu konkursního řízení (srov. § 27 a násl. zákona). Uvedené platí bez zřetele k tomu, zda úpadcův díl majetku bude co by důsledek takového vypořádání větší než díl majetku přikázaný druhému manželů. Samotným prohlášením konkursu však k rozdělení masy majetku zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví (na část, která do konkursní podstaty spadá a bude do ní sepsána, a na část zbývajících, jež by připadla manželů úpadce) nedochází a děje se tak až rozhodnutím, jímž soud spoluvlastnictví vypořádá nebo schválí směr účastníků ve věci vypořádání.

Jinak řečeno, princip rovnosti podílů manželů na společném majetku (kvantitativní hledisko vypořádání) zůstává i v případě konkursu zachován, avšak manžel úpadce je ustanovením § 14 odst. 1 písm. k) zákona zbaven možnosti prosadit u majetku, se kterým úpadce podnikal, vypořádání jeho přikázáním do svého výlučného vlastnictví.

Majetkem ve smyslu § 14 odst. 1 písm. k) zákona se přitom (ve spojení s § 143 obč. zák.) rozumí věci (movité i nemovité), pohledávky, jiná práva (např. práva průmyslová) a jiné hodnoty ocenitelné peněží, nikoli však pasiva, tedy (typicky) společné dluhy manželů; ta totiž nemohou být součástí konkursní podstaty úpadce (§ 6 zákona), neboť v konkursním řízení jde o pohledávky úpadcových věřitelů, podléhající režimu ustanovení § 20

a násl. zákona. Hodnotový rozdíl mezi majetkem přikázaným takto úpadci a majetkem přikázaným manželu úpadce je (ponecháme-li stranou vypořádání společných dluhů manželů a realizaci zásady vyjádřené v druhé větě ustanovení § 150 obč. zák.) důvodem k určení částky, již bude manžel, který nerovnoměrným rozdělením získal do výlučného vlastnictví majetek vyšší hodnoty, povinen z titulu vypořádání doplatit druhému z manželů. Již dříve (ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia uveřejněném pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, pod bodem XXXIV. stanoviska) přitom Nejvyšší soud formuloval závěr, že je-li takto v průběhu konkursu založena pohledávka manžela úpadce, není tuto pohledávku – ač jde obecně o pohledávku třetí třídy, a nikoli o pohledávku za podstatou – třeba přihlašovat do konkursu.

Jelikož do konkursní podstaty bez dalšího náleží majetek, který dlužníkovi patřil v den prohlášení konkursu (srov. § 6 zákona), je povinností správce konkursní podstaty zařadit po prohlášení konkursu do soupisu konkursní podstaty všechny věci náležející do bezpodílového spoluvlastnictví úpadce, avšak s poznámkou, že dosud neproběhlo vypořádání. Rozhodnutí, kterým soud na základě požadavku obsaženého v § 26 odst. 1 zákona bezpodílové spoluvlastnictví vypořádá (lhostejno, zda k návrhu správce nebo k návrhu úpadcova manžela podanému vůči správci), je pak podkladem pro vyloučení věcí, jež byly přikázány manželu úpadce, z konkursní podstaty. Správce tak učiní u příslušných položek soupisu konkursní podstaty poznámkou o výsledku řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví. Řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví je tu zvláštním druhem sporu vyvolaného konkursem (incidenčního sporu), kterým se vymezuje rozsah majetku konkursní podstaty a který v případě, že důvodem za-

řazení věci do soupisu byla jen okolnost, že nedošlo k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví úpadce, nahrazuje spor o vyloučení věci z konkursní podstaty. Žaloba o vyloučení věci z konkursní podstaty vycházející z toho, že soud věc v rámci vypořádání již přikázal do výlučného vlastnictví manžela úpadce, není nutná. Výsledek řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zaniklého prohlášením konkursu je správce (i jako účastník řízení), stejně jako konkursní soud, povinen respektovat; konkursnímu soudu proto ani nepřisluší vyzývat manžela úpadce po proběhnuvším vypořádání k podání vylučovací žaloby.

Rozpornost závěrů odvolacího soudu – a tudíž ani nesprávnost právního posouzení věci v napadeném rozhodnutí – neplyne ani z rozhodnutí vrchního soudu ve věci předběžného opatření; závěry formulované při rozhodování o předběžném opatření se totiž od závěrů vyslovených v rozhodnutí konečném lišit mohou (to je dáno již „předběžnou“ povahou rozhodnutí). Právo správce konkursní podstaty zpeněžit věci, které by mohly při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví připadnout žalované, je (s výjimkou situace, kdy zpeněžením odvracel hrozící škodu na sepsaném majetku) navíc omezeno jen pro dobu trvání sporu, kterým má být s definitivní platností vyřešena otázka zařazení věci do konkursní podstaty. Toto omezení se podává již z ustanovení § 19 a § 27 a násl. zákona, bez zřetele k tomu, že uvedená zásada byla vyjádřena též v rozhodnutí o předběžném opatření. Správce totiž může zpeněžit jen věci, které již nemohou být (typicky postupem podle § 19 odst. 2 zákona) z konkursní podstaty vyloučeny, a o jejichž definitivní příslušnosti ke konkursní podstatě tak nemá pochybnosti. Zpeněžení věci (tam, kde správce pochybnosti původně měl) je zpravidla možné po marném uplynutím lhůty, kterou konkursní soud stano-

vil tomu, kdo uplatňuje, že věc neměla být do soupisu zařazena, k podání žaloby vůči správci, nebo po zamítnutí takové (včas podané) žaloby (srov. § 19 odst. 2 zákona). V případě bezpodílového spoluvlastnictví úpadek odpadá možnost vyloučení věci z podstaty právě rozhodnutím soudu o vypořádání.

Co do námítky dovolatelky, že při shodném procesním postoji účastníků měl soud žalobě vyhovět tak, jak byla podána, když jí byl vázán, lze uvést, že rozhodnutí soudu, které by nerespektovalo způsob vypořádání majetku, s nímž úpadek podnikal, předepsaný ustanovením § 14 odst. 1 písm. k) zákona, by bylo nezákonné. Výklad podávaný soudní praxí je jednotný i v tom, že v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů soud návrhem (žalobou) vázán není, neboť z právního předpisu [zde z ustanovení § 150 obč. zák. ve spojení s § 14 odst. 1 písm. k) zákona] vyplývá – ve shodě s ustanovením § 153 odst. 2 a § 206 odst. 2 o. s. ř. – určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky [srov. např. zhodnocení praxe soudů při výkladu a aplikaci ustanovení novely občanského soudního řádu (zákona č. 49/1973 Sb.), schválené usnesením pléna bývalého Nejvyššího soudu ČSSR ze 16. prosince 1974, sp. zn. PlsF 2/74, uveřejněné pod číslem 1/1975 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 6 – 7].

Dovolání je přesto důvodné.

Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Zásadám vypořádání plynoucím z ustanovení § 150 obč. zák. především neodpovídá – přes jejich modifikaci ustanoveními zákona o konkursu a vyrovnání – způsob vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví ohledně rodinného domku a souvisejících nemovitostí.

Právní teorie i soudní praxe sice připouští, že zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví manželů lze vypořádat i tím, že věc bude přikázána do podílového spoluvlastnictví (bývalých) manželů, jde však o postup výjimečný, jenž má zpravidla původ v dohodě nebo alespoň souhlasných procesních postojích účastníků řízení a k němuž soud přistoupí, jen odůvodňují-li to okolnosti konkrétního případu; takový postup totiž popírá vlastní cíl vypořádání, jímž obecně je ukončení spoluvlastnického vztahu (likvidace zvláštního podvojného vlastnictví, které mimo manželství existovat nemůže). Je-li dále vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví předpokladem následného zpeněžení vypořádaného majetku v konkursu (té části, jež zůstane v podstatě), musí být provedeno způsobem, který nebude klást zpeněžení další překážky. Příkázáním označených nemovitostí do rovnodílného podílového spoluvlastnictví manželů D. by se nepochybně ztížila možnost zpeněžení úpadekova podílu na věci v konkursu. Pomineme-li předkupní právo realizovatelné dovolatelkou podle § 140 obč. zák. i v konkursu (srov. rozhodnutí uveřejněné pod číslem 8/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), byl by prodej úpadekova podílu na věci závislý na ochotě zájemce o koupi sdílet spoluvlastnictví věci se žalovanou, případně vést spor o zrušení podílového spoluvlastnictví; již proto zvolený způsob vypořádání těchto nemovitostí vhodný není.

Za rozhodné pro způsob vypořádání tohoto majetku však Nejvyšší soud má závěry o významu zásady rovnosti podílů obou manželů na společném majetku, jednali o bezpodílové spoluvlastnictví zaniklé prohlášením konkursu na majetek jednoho z nich. Slouží-li uvedené nemovitosti potřebám obou manželů a jejich nezletilé dcery (srov. dále § 150 odst. 1 větu třetí obč. zák.), pak se zřetelem k hodnotě věci, jež byly přikázány úpadci, a zjevné ne-

vhodnosti vypořádání nemovitostí příkazáním do podílového spoluvlastnictví manželů odpovídá popsáním principům vypořádání, aby výlučnou vlastníci byla určena žalovaná.

Odvolací soud rovněž pochybil výrokem o uspokojování zjištěných pohledávek věřitelů přihlášených v označeném konkursu z konkursní podstaty. Tento výrok je z pohledu rozhodnutí o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví bezcenný a co do svého dopadu do poměrů konkursního řízení zavádějící. Zásada, že z konkursní podstaty se uspokojují zjištěné pohledávky konkursních věřitelů, je toliko opakováním důsledků plynoucích přímo ze zákona o konkursu a vyrovnání (srov. § 20 až § 25 a § 30 až § 33 zákona), navíc – ve spojení s tím, že má jít o pohledávky „přihlášené“ – opakováním nepřesným, a tudíž i nesprávným. Z konkursní podstaty totiž podle § 27 odst. 5 a § 31 odst. 1 zákona mohou být uspokojeny i pohledávky věřitelů, které se přihlašovat nemusejí.

V rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v tzv. širším smyslu se na návrh účastníků vypořádávají i společné dluhy manželů, které vznikly za trvání manželství, ať již v souvislosti s jejich bezpodílovým spoluvlastnictvím, či nikoli [shodné závěry rozhodovací praxe plynou např. z rozboru a zhodnocení rozhodovací činnosti soudů v ČSR ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a stanoviska občanskoprávního kolegia bývalého Nejvyššího soudu ČSR k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví, z 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71, uveřejněného pod číslem 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 42/1972“), str. 262 – 263], a – ve shodě s § 150 větou druhou obč. zák. – dluhy jen jednoho z manželů vzniklé při pořizování majetku náležícího do bezpodílového spoluvlastnictví [srov. např. rozhod-

nutí uveřejněné pod číslem 57/1970 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 57/1970“)]. Přitom vždy platí, že vypořádání těchto závazků nezasahuje do práv a povinností třetích osob (věřitelů a jiných), které nejsou účastníky řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a jimž zůstávají nedotčena všechna jejich práva i námitky (srov. R 42/1972, str. 263).

Napadeným rozhodnutím ani rozhodnutím soudu prvního stupně nebyly vypořádány společné dluhy manželů, jejichž existence nebyla účastníky ani tvrzena (s přihlédnutím k tomu, že jeden z manželů je v úpadku, by k úhradě jejich nesplacených zůstatků museli být oba manželé stejně zavázáni rovným dílem). Kritizovaným výrokem měly být zjevně postiženy pouze dluhy úpadce. Podobný výrok ovšem neobstojí již proto, že úpadce má obecně povinnost k úhradě všech svých dluhů (nejen těch pohledávek, jež byly v konkursu přihlášeny a zjištěny); toliko ji na něm za trvání konkursu nelze vynutit jinak než v rámci konkursního řízení, za podmínek stanovených zákonem o konkursu a vyrovnání.

Rozsudek odvolacího soudu pak postrádá argumentaci odůvodňující absenci výroku o dorovnání podílu žalované se zřetelem k hodnotě věcí a pohledávek příkazaných úpadci a k hodnotě věcí a pohledávek příkazaných jí. Tato argumentace je nutná i tehdy, má-li absence dotčeného výroku původ v zohlednění dluhů jen jednoho z manželů vzniklých při pořizování majetku náležícího do bezpodílového spoluvlastnictví. Přitom nemůže být pominuta též zásada, podle níž to, co každý z manželů vynaložil na společný majetek ze svého, má mu být uhrazeno ze společného majetku druhým manželem jen ve výši odpovídající poměru velikosti podílu, kterého se každému z nich dostává z bezpodílového spoluvlast-

nictví (srov. R 57/1907), redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci za trvání bezpodílového spoluvlastnictví (srov. rozhodnutí uveřejněné pod číslem 43/1974 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Právní posouzení věci je v dotčeném směru neúplné, a tudíž i nesprávné.

Lze tudíž uzavřít, že dovolací důvod ve smyslu § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. byl dovolatelkou zčásti uplatněn právem, a napadené rozhodnutí proto za správné mít nelze. Nejvyšší soud proto, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), rozsudek odvolacího soudu podle § 243b odst. 1 části věty za středníkem o. s. ř. zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 věta první o. s. ř.).

2. Ke vztahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů a společného jmění manželů

zák. č. 91/1998 Sb.

Společné jmění manželů a bezpodílové spoluvlastnictví manželů jsou dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem, rozsahem, obsahem i zánikem. Pokud bylo za trvání jednoho manželství soudem zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000
PrRo 6/03

Z odůvodnění:

Jak společné jmění manželů, tak bezpodílové spoluvlastnictví manželů jsou klíčo-

vé, nikoli však všezahrnující a všezastřešující instituty manželského majetkového práva, představující komplex majetkových vztahů manželů. Tzv. velká novela zákona o rodině provedená zákonem číslo 91/1998 Sb., účinným k 1. 8. 1998, podstatně zasáhla i do manželského majetkového práva, včetně jeho základního institutu. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů upravené v občanském zákoníku v rámci věcných práv bylo nahrazeno širším institutem, společným jměním manželů. Ačkoli předmětem nového institutu společného jmění manželů nejsou pouze věci, byl zařazen při novelizaci opět do věcných práv pod marginální rubriku „Spoluvlastnictví a společné jmění“. Lze souhlasit s dovolatelkou, že se nejedná pouze o změnu názvu, nýbrž o úplně novou koncepci manželského majetkového práva, když zejména předmět společného jmění manželů je značně rozsáhlý (věci, ostatní majetek, závazky). Nade vši pochybnost však lze konstatovat, že institut společného jmění manželů měl nahradit a také nahradil institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jak sama připouští i dovolatelka.

Co se tedy týče právní otázky vymezené dovoláním, zda je institut společného jmění manželů totožný s bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů, lze uzavřít, že nikoli. Jedná se o dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem (včetně možností jeho modifikací i před uzavřením manželství), rozsahem i obsahem, i zánikem (bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo možné zrušit za trvání manželství rozhodnutím soudu). Pokud však jde o systematické zařazení do občanského zákoníku, volil zákonodárce, zřejmě z důvodů použitelnosti stávající judikatury, téměř totožné umístění.

V přezkoumávané věci tedy nelze souhlasit s názorem odvolacího soudu, že novelou z roku 1998 došlo pouze ke změně

názvosloví. Avšak jak soud prvního stupně, tak soud odvolací ve svých odůvodněních dospěly k závěru, že bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo nahrazeno společným jměním manželů. Oba soudy také správně učinily závěr, že pokud bylo za trvání jednoho manželství soudem zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva. Obecně řečeno, pokud je chápáno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako komplex (systém) vlastnických vztahů manželů a tento byl za trvání manželství zrušen, pak logicky vzato není možná jeho transformace v institut nově zákonodárcem vytvořený, tj. ve společné jmění manželů nahrazující bývalé bezpodílové spoluvlastnictví manželů.

3. K právnímu režimu úroků z vkladu jednoho manžela

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

§ 143, § 150 obč. zák.

Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří úroky z vkladu náležejícího jen jednomu z manželů, a pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, byť na její pořízení byly použity převážnou mírou i výlučné prostředky jen jednoho z manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2005, sp. zn. 22 Cdo 798/2004
SoRo 8/05

Z odůvodnění:

V daném případě byla kupní smlouva ohledně předmětné nemovitosti uzavřena v roce 1992, tedy v době existence institu-

tu BSM; proto věc dovolací soud posoudil podle občanského zákoníku, ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.

V bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka (§ 143 obč. zák.).

Výnosy, užitky a přírůstky věcí patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ať již věc sama je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů nebo ve vlastnictví jednoho z manželů (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 243). Toto stanovisko se opírá o znění § 143 obč. zák., podle kterého do bezpodílového spoluvlastnictví patří vše, co některý z manželů nabyt za trvání manželství, ledaže by šlo o věc, která je tímto ustanovením z bezpodílového spoluvlastnictví vyňata.

Jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jenom jednomu z manželů, náleží za podmínek uvedených v ustanovení § 143 obč. zák. rovněž do bezpodílového spoluvlastnictví (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 269). To vyplývá i z § 150 obč. zák., který stanoví, že při vypořádání BSM je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek. Jinými slovy lze citovanou zásadu vyjádřit tak, že jsou-li na koupi určité věci vynaloženy vedle oddělených prostředků některého z manželů také prostředky náležející do

BSM, pak pořízená věc patří do BSM účastníků bez ohledu na výši těchto společných prostředků.

Dovolací soud neshledal důvod k tomu, aby se od uvedených právních názorů, z nichž konstantní soudní praxe vychází, odchýlil. Dovolatelé lze přisvědčit v tom, že po roce 1990 se změnily společenské podmínky natolik, že dosavadní pojetí BSM bylo nutno modifikovat. To ovšem učinila novela občanského zákoníku, provedená zákonem č. 509/1991 Sb., kterou byl do občanského zákoníku zařazen § 143a odst. 1, který stanoví: „Manželé mohou dohodou rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví. Obdobně se mohou dohodnout i o správě společného majetku.“ Manželé tedy měli od 1. 1. 1992, kdy uvedená novela nabyla účinnosti, dostatek možností, jak vyloučit důsledky úpravy nabývání věcí do BSM podle § 143 obč. zák. V daném případě účastníci před uzavřením předmětné kupní smlouvy z 3. 6. 1992 BSM podle § 143a obč. zák. nezúžili.

Proto je správný právní názor odvolacího soudu, že do BSM patří úroky z vkladu náležejícího jen jednomu z manželů, a že pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je v BSM, byť na její pořízení byly použity převážnou mírou i výlučné prostředky jen jednoho z manželů.

4. Ke stavebnímu spoření nezletilého dítěte

§ 143 odst. 1 písm. a), § 149 odst. 2 obč. zák.

Peněžní prostředky, které manželé investovali do stavebního spoření jejich nezletilého dítěte, nepatří do společného jmění manželů.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. 10. 2003, sp. zn. 19 Co 452/2003

SoRo 9/04

Z odůvodnění:

V daném případě byla smlouva o stavebním spoření uzavřena na jméno nezletilého L., která se tak stala účastníkem stavebního spoření, a pokud jde o peněžní prostředky z tohoto stavebního spoření, jedná se o vlastní prostředky nezletilého L., které nelze zahrnout do aktiv společného jmění manželů. Na tomto závěru nic nemění ani skutečnost, že tyto prostředky byly uloženy na účet stavebního spoření za trvání manželství účastníků z jejich společných prostředků. V této souvislosti lze poukázat zejména na to, že pokud by nezletilá v době ukončení stavebního spoření nabyla již zletilosti, byly by prostředky na stavebním spoření vyplaceny jí, nikoliv účastníkům řízení. Pokud je ještě nezletilá v době ukončení stavebního spoření, jedná se o její prostředky, které její zákonní zástupci sice spravují, ale k nakládání s nimi je třeba schválení soudu podle § 179 odst. 1 o. s. ř., který zkoumá, zda zamýšlené vynaložení peněžních prostředků je v zájmu nezletilé.

5. K vlastnictví družstevního bytu

**§ 143 odst. 1 písm. a) obč. zák.
§ 23 odst. 1 zák. č. 72/1994 Sb.,
o vlastnictví bytů**

Nevzniklo-li společné členství manželů v bytovém družstvu, pak byt, který nabyt do vlastnictví ten z manželů, který se stal členem družstva, není ve společném jmění manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1668/2003
SoRo 9/04

Z odůvodnění:

Pokud v souzeném sporu šlo o vznik práva na přidělení družstevního bytu, je třeba vycházet ze znění obč. zák. před novelou č. 509/1991 Sb., kdy toto právo mělo v dané věci vzniknout.

Vznikne-li jenom jednomu z manželů za trvání manželství právo na přidělení družstevního bytu, vznikne s právem společného užívání i společné členství manželů v družstvu; z tohoto členství jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně (§ 175 odst. 2 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb., obdobně viz § 703 odst. 1 obč. zák., v platném znění). Nabyli-li práva užívat byt některý z manželů před uzavřením manželství, vznikne oběma manželům právo společného užívání tohoto bytu uzavřením manželství (§ 176 odst. 1 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb., obdobně viz § 704 odst. 1 obč. zák., v platném znění). Nabyli-li práva na přidělení družstevního bytu jeden z rozvedených manželů před uzavřením manželství, zanikne právo společného užívání bytu rozvodem; právo byt užívat zůstane tomu z manželů, který nabyt práva na byt před uzavřením manželství (§ 177 odst. 2 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb., obdobně viz § 705 odst. 1 obč. zák., v platném znění).

Členu stavebního bytového družstva vznikne splacením členského podílu právo, aby mu byl orgánem družstva přidělen do osobního užívání družstevní byt (§ 154 odst. 2 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb.). U svépomocné výstavby, kde se členský podíl neplatí jen v penězích, stačila ke vzniku tohoto práva úhrada splatné peněžní části členského podílu a uzavření písemné smlouvy o jiném plnění mezi členem a příslušným orgánem družstva [čl. 14 písm. c) Vzorových stanov stavebních bytových družstev].

Společné jmění manželů (dále též „SJM“) tvoří majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku nabytého mimo jiné jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela [§ 143 odst. 1 písm. a) obč. zák.].

Byt v budově ve vlastnictví, popřípadě spoluvlastnictví bytového družstva (dále jen „družstvo“), jehož nájemcem je fyzická osoba – člen družstva, lze jako tzv. jednotku převést jen tomuto členu družstva (§ 23 odst. 1 věta první zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony – dále jen „zákon o vlastnictví bytů“). Členové bytových družstev, kteří jsou nájemci bytů a nebytových prostorů, mohou do šesti měsíců ode dne účinnosti tohoto zákona vyzvat bytové družstvo k uzavření smlouvy, kterou na ně družstvo bezplatně převede vlastnictví k bytu a nebytovému prostoru. Uplynutím této lhůty toto právo zaniká (§ 24 zákona č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech).

Družstevní byt v domě ve vlastnictví bytového družstva není ve vlastnictví člena bytového družstva, nicméně členský podíl, který může být předmětem převodu nebo dědění, má majetkovou hodnotu, jejíž cena se stanoví jako cena obvyklá, tj. cena, kterou by bylo možno za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout (rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 31 Cdo 2428/2000, publikovaný pod č. C 1528 ve svazku 21 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck). Je-li členem bytového družstva jen jeden z manželů, v případě zániku manželství členský podíl

případá ze zákona tomuto manželovi. Z uvedeného jasně vyplývá, že zákon v těchto případech chrání majetková práva toho, kdo získal právo na uzavření zmíněné dohody před uzavřením manželství; členský podíl, pokud má majetkovou hodnotu, lze považovat za jeho majetek. Nevzniklo-li společné členství manželů v bytovém družstvu, pak byt [jednotka ve smyslu § 2 písm. h) zákona o vlastnictví bytů], který nabyt do vlastnictví podle § 23 odst. 1 věty první zákona o vlastnictví bytů a § 24 zákona č. 42/1992 Sb. ten z manželů, který se stal členem družstva, není ve společném jmění manželů.

V daném případě žalovanému vzniklo právo na přidělení družstevního bytu do osobního užívání před uzavřením manželství. Pokud členovi družstva vzniklo právo na přidělení bytu před uzavřením manželství, vzniklo sice uzavřením manželství právo společného nájmu družstevního bytu manžely, nevzniklo však společné členství v družstvu a členský podíl se nestal společným. Protože členem bytového družstva byl jen žalovaný, který také byl jako člen výlučně oprávněn vyzvat družstvo k převodu bytu do vlastnictví, převedlo družstvo byt jako jednotku do jeho výlučného vlastnictví v souladu s § 23 odst. 1 zákona o vlastnictví bytů. Předmětný byt (jednotka) je majetkem nabytým jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela [§ 143 odst. 1 písm. a) obč. zák.], a proto nemůže být předmětem SJM.

V dané věci žalovaný získal právo na přidělení družstevního bytu před uzavřením manželství. Proto bylo třeba pokládat členský podíl za majetek žalovaného. Byt získaný žalovaným do vlastnictví na základě § 24 zákona č. 42/1992 Sb. a § 23 odst. 1 zákona o vlastnictví bytů tak nepatří do společného jmění manželů. Další argumenty odvolacího soudu, které jej vedly

k zamítnutí žaloby, jsou již nadbytečné a z důvodů procesní ekonomie se jimi dovolací soud nezabýval.

6. K vlastnictví obchodního podílu manžely

§ 114 odst. 3, § 143 odst. 1, 2 obč. zák.

Jestliže i jen jeden z manželů nabude za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004

Z odůvodnění:

Podle § 143 odst. 2 obč. zák., stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu včetně akcií ani nabytí členských práv a povinností členů družstva účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.

Podle § 114 odst. 3 obč. zák. jeden obchodní podíl může náležet více osobám a na tyto vztahy se použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o spoluvlastnictví.

Dovolací soud při značně rozporné a početné odborné literatuře ke sporné právní problematice vlastnictví obchodního podílu manžely sdílí názor prezentovaný autory S. Radvanovou a M. Zuklínovou v publikaci Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, nakladatelství C. H. Beck, Praha 1999, str. 48; M. Bartošíkovou a I. Štenglovou v publikaci Společnost s ručením

omezeným, Praha 2003, nakladatelství C. H. Beck, str. 86; a J. Dvořákem v publikaci Majetkové společenství manželů, ASPI Publishing, Praha 2004, str. 179. Nejvyšší soud tak k věci zaujímá následující názor: S obchodním podílem je spjata majetková hodnota, která je ve smyslu § 118 odst. 1 obč. zák. jinou majetkovou hodnotou (majetkem) a jako taková může být předmětem občanskoprávních vztahů. Jestliže i jen jeden z manželů nabude za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů, neboť to přímo vyplývá z výše citovaného kogentního ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák. Gramatický ani logický výklad navazujícího ustanovení § 143 odst. 2 obč. zák. takový závěr nevylučuje. Nestanoví-li eventuelní dohoda manželů o zúžení jejich společného jmění, uzavřená v souladu s ustanovením § 143a obč. zák., něco jiného, nelze (s ohledem na předcházející vymezení předmětu společného jmění manželů) posledně citované ustanovení zákona vykládat jinak, než že jím není dotčena skutečnost, že následkem vynaložení prostředků patřících do společného jmění, aniž by se současně stali „kolektivními“ společníky ve společnosti s ručením omezeným, se obchodní podíl nabytý jedním z manželů stává součástí společného jmění obou manželů.

Důsledkem ustanovení § 143 odst. 2 obč. zák. je toliko oddělení či odlišení právního postavení společníka – manžela, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela, který se společníkem nestal. Jen manžel – společník má práva a povinnosti vyplývající pro něj z úpravy postavení společníka obchodní společnosti v obchodním zákoníku či jiném právním předpise nebo ve společenské smlouvě. Je však oddělen

od majetkové hodnoty obchodního podílu, která zůstává manželům společná. Proto je také omezen v nakládání s obchodním podílem, pokud nejde o jeho obvyklou správu ve smyslu § 145 odst. 2 obč. zák., neboť stejnou měrou, jako náleží jemu, náleží i druhému manželovi.

K argumentaci výše citovaným ustanovením § 114 odst. 3 obch. zák. dovolací soud poznamenává, že podle jeho názoru v případě, kdy vlastníky jedné věci je více osob, musí jít vždy o spoluvlastnictví, a to i v případě, kdy věc náleží do společného jmění manželů z důvodu uvedeného v § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák. Jsou-li oba manželé vlastníky celé věci a nelze-li hovořit o existenci podílu každého z nich na takové věci, nelze než dospět k závěru, že přes určitou transformaci institutu bezpodílového spoluvlastnictví do společného jmění manželů jde stále o pokračující bezpodílové spoluvlastnictví. Individuální vlastnictví dvou osob k téže věci je logický nesmysl. Zvláštnost společného jmění manželů jako formy spoluvlastnictví pak spočívá v tom, že jeho předmětem může být i majetek nehmotné povahy a závazky, které nejsou věcmi ve smyslu § 119 obč. zák. Proto jsou ustanovení občanského zákoníku upravující společné jmění manželů – § 143 až § 151 – také ustanoveními upravujícími spoluvlastnictví.

Pokud oba soudy dospěly k právnímu závěru, že obchodní podíl žalovaného v dané obchodní společnosti je jeho výlučným majetkem a že přichází v úvahu jen postup podle § 149 odst. 2 obč. zák., tedy že žalovaný je povinen do společného majetku nahradit jen to, co ze společného jmění účastníků bylo vynaloženo na jeho obchodní podíl, pak nesprávně vyložily použitý právní předpis (§ 143 odst. 2 obč. zák.) a v důsledku toho aplikovaly ustanovení, které na daný případ nedopadají (§ 149 odst. 2 obč. zák.).

7. K vázanosti soudu návrhem v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K zahrnutí podniku do bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

§ 153 odst. 2 o. s. ř.

Dispozici účastníků předmětem řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je třeba respektovat potud, že soud vypořádá jen ty věci, resp. majetek náležející do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy v takovém řízení může podle § 153 odst. 2 o. s. ř. jen ohledně výše (ceny) a toho, jak je vypořádá z hlediska kvalitativního, tedy jak věci rozdělí (kterému z manželů je přikáže), případně přikáže jednomu z nich s povinností vyplácet finanční částku na vyrovnání podílu druhému manželovi.

Podnik sice mohl být i předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ale jen za předpokladu, že šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 9. 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004

PrRo 3/05

Z odůvodnění:

Žalobkyně se žalobou doručenou Obvodnímu soudu pro Prahu 1 (dále „soud prvního stupně“) 16. 9. 1996 domáhala vy-

pořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků jako bývalých manželů. Uvedla, že bezpodílové spoluvlastnictví manželů – účastníků (dále „BSM“) zaniklo rozvodem manželství ke dni 15. září 1993. BSM bylo vypořádáno dohodou účastníků z 12. 9. 1996 jen částečně, nevypořádána však zůstala hodnota živnosti žalovaného, který podnikal pod obchodním názvem Č. Hodnota jeho živnosti byla asi 1 400 000 Kč. Žalobkyně navrhla, aby znaleckým posudkem byla zjištěna hodnota živnosti žalovaného ke dni zániku BSM a poté mu uloženo, aby jí na vyrovnání podílů ze zaniklého BSM zaplatil polovinu hodnoty živnosti.

Soud prvního stupně žalobu zamítl, když dospěl k závěru, že věci náležející do BSM účastníků byly vypořádány dohodou z 12. 9. 1996, kterou považoval za platnou a kterou žalobkyně akceptovala, že „do rámce BSM nepatří hodnota živnosti žalovaného ani jiné nezahrnuté hodnoty“. Uvedl také, že ani není zřejmé, na jakém základě se žalobkyně vypořádání poloviny hodnoty živnosti či podniku žalovaného domáhá, když podnik tvoří souhrn majetkových hodnot sloužících podnikání žalovaného, tedy výkonu jeho povolání. Žalobkyně by se tak mohla domáhat, aby byly podle § 150 obč. zák. zohledněny výraznější vklady ze společného majetku na oddělený majetek žalovaného, to však měla učinit při uzavírání dohody 12. 6. 1996, když „se nemůže samostatně takového zohlednění domáhat, neboť to lze provést pouze ve vztahu k celkové mase majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví“.

V odvolání proti tomuto rozsudku (čl. 38) a jeho doplnění (čl. 48) žalobkyně uvedla, že dohodou účastníků z 12. 9. 1996 zůstaly nevypořádány náklady – prostředky, které byly vynaloženy ze společného na ostatní majetek žalovaného, tj. na podnik žalovaného, když výše nákladů je otáz-

kou dokazování, neboť sama neměla přístup k účetním dokladům žalovaného.

Odvolací soud usnesením rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Odvolací soud dospěl k závěru, že dohodou účastníků z 12. 9. 1996 bylo platně vypořádáno BSM účastníků jen částečně. Nevypořádána zůstala hodnota živnosti žalovaného, neboť účastníci uvedli, že „ohledně hodnoty živnosti a ohledně comba ke kytáře podávají návrh na vypořádání u soudu“. Je proto povinností žalobkyně, aby prokázala, co ze společných prostředků bylo vynaloženo na samostatný majetek žalovaného, sloužící jeho podnikání.

Při jednání soudu prvního stupně 7. 12. 2001 žalobkyně uvedla, že „žalovaný v rámci podnikání vynaložil určité částky BSM, a to 200 000 Kč, jak sám uvedl v řízení o výživném dcery účastníků, 142 000 Kč koupě automobilu Favorit, 75 000 Kč vrácení půjčky otci, 65 000 Kč cena zakoupeného automatu Clark, 125 000 Kč půjčka a úrok poskytnuté manželům N., 120 000 Kč dle vyjádření žalovaného plnění tichým společníkům. Tyto prostředky byly vynaloženy na podnikání ze společného majetku účastníků. Je tedy třeba je vypořádat v rámci vypořádání BSM“.

Soud prvního stupně pak rozsudkem vyhlášeným téhož dne, čj. 26 C 172/96-140, určil, že „z věci, jež měli žalobkyně a žalovaný v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, připadá do vlastnictví žalovaného podnik: Ing. J. K. Č., IČ: ..., místem podnikání P., D. 32“ (výrok I.). Dále rozhodl, že „žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni 700 000 Kč, a to do 60 dnů od právní moci rozsudku“ (výrok II.), a o nákladech řízení a soudním poplatku (výroky III. – VI.).

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že manželství účastníků bylo pravo-

mocně rozvedeno k 15. 9. 1993 a ke dni zániku manželství žalovaný podnikal jako fyzická osoba pod obchodním jménem Ing. J. K. – Č., s předmětem podnikání úklidové služby, přičemž podle tvrzení žalovaného úklidové služby neprováděl osobně, nýbrž prostřednictvím zaměstnanců. Dohodou ze dne 12. června 1996 došlo mezi účastníky k částečnému vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále „BSM“).

Dále soud prvního stupně uvedl, že „předmětem sporu je právní posouzení, zda předmětem vypořádání je podnik podnikajícího manžela, tedy jeho cena, nebo výdaje vynaložené ze společného majetku manželů, případně jednotlivé věci zahrnující podnik, nebo tyto věci s vyloučením věcí sloužících k podnikání, a přirozeně cena takového předmětu vypořádání“.

Podle soudu prvního stupně „předmětem vypořádání BSM je podnik žalovaného“, který dohodou z 12. 9. 1996 vypořádán nebyl. Podnik je věcí hromadnou ve smyslu § 5 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále „obch. zák.“). Na jeho právní poměry se použijí ustanovení o věcech v právním smyslu. Jestliže § 143 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1997 Sb. (dále „obč. zák.“), stanovil, že předmětem BSM je vše, co může být předmětem vlastnictví, potom je předmětem BSM také podnik jednoho z manželů, a to jako celek, nikoli jeho jednotlivé složky. Podnik je tvořen hmotnou složkou podnikání (věci jako vybavení kanceláří, automobil, výrobní stroje), osobní složkou (struktura a kvalifikační úroveň zaměstnanců, jejich zkušenosti apod.) a nehmotnou složkou (práva a majetkové hodnoty účelově k provozování podniku určené, obchodní jméno a také např. dobré jméno). Zahrnutí podniku do BSM však nezakládá účast druhého z manželů na rozhodování

o podniku za trvání BSM. Podnik je proto způsobilým předmětem vypořádání BSM účastníků. Nejde o věc sloužící k výkonu povolání žalovaného, neboť za věc sloužící k výkonu povolání jednoho z manželů se považují věci, jimiž podnikající manžel přímo a osobně vykonává pracovní činnost, a tak tomu v daném případě nebylo. Podnik přikázal soud prvního stupně žalovanému a uložil mu, aby na jeho vypořádání zaplatil žalobkyni částku 700 000 Kč. Protože žalobkyně neměla přístup k podnikání žalovaného a ten odmítl předložit soudu daňová priznání a znalci další listiny potřebné k určení ceny podniku, soud prvního stupně na podkladě provedených důkazů za použití volné úvahy stanovil cenu podniku částkou 1 400 000 Kč. Při vypořádání tohoto majetku vzal soud prvního stupně v úvahu, že na vzniku a provozu podniku měl zásluhu pouze žalovaný, současně však přihlédl k tomu, že žalobkyně pečovala o domácnost a nezletilou dceru, a proto vycházel z toho, že podíly účastníků při vypořádání jsou stejné.

Městský soud v Praze potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl o nákladech řízení (výroky I. a III.). Dále odvolací soud potvrdil usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 13. 3. 2002, čj. 26 C 172/96-173, kterým byl zamítnut návrh žalovaného na prominutí pořádkových pokut (výrok II.).

Odvolací soud převzal skutková zjištění soudu prvního stupně a ztotožnil se s jeho právním závěrem, že podnik je hromadnou věcí, která je způsobilým předmětem vlastnictví, jakož i předmětem bezpodílového spoluvlastnictví podle § 143 obč. zák., ve znění ke dni zániku manželství účastníků (15. 9. 1993). Odvolací soud dospěl k závěru, že k tomu, aby byla věc vyloučena z BSM jako věc sloužící výkonu povolání, musí splňovat podmínku, že jde o věc, která má a může sloužit výlučně vý-

konu povolání jen jednoho z manželů a která zároveň (po pořízení k takovému účelu) slouží výlučně jednomu z manželů. Pokud však může sloužit i druhému manželu, popř. i k jinému účelu než výkonu povolání, nelze ji z BSM vyloučit. S ohledem na povahu podnikání žalovaného, které vykonával prostřednictvím svých zaměstnanců, nutno dovodit, že podnik žalovaného, tvořený hmotnou složkou (stroje), mohl sloužit jinému účelu než výkonu povolání žalovaného, a není tak vyloučen z předmětu vypořádání zaniklého BSM. Za situace, kdy žalovaný přes opakované výzvy odmítl soudu i znalci předložit požadované doklady za účelem zjištění ceny podniku, soud prvního stupně správně postupoval podle § 136 o. s. ř. a určil cenu podniku volnou úvahou. Odvolací soud považoval určenou cenu podniku částkou 1 400 000 Kč za přiměřenou, odpovídající provedenému dokazování. Okolnost, že žalovaný požádal dne 3. 7. 2002 příslušný finanční úřad o vystavení kopií daňového priznání za roky 1991 až 1993, o čemž předložil v odvolacím řízení doklad, považoval z hlediska odvolacího řízení za nevýznamnou, neboť žalovaný měl dostatek času k prokázání svých tvrzení v řízení, které bylo zahájeno již 16. 9. 1996. Odvolací soud dospěl k závěru, že soud prvního stupně provedl dostatečné dokazování ke skutečnostem, jež se staly podkladem pro stanovení ceny podniku volnou úvahou, a námitku žalovaného o neprovedení výsledku navržených svědků považoval za nedůvodnou.

Proti výroku I. rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání, jehož přípustnost uplatňuje podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Namítá, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 2 o. s. ř.) a že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování (§ 241a odst. 3 o. s. ř.). Uvádí, že v předmětném řízení nešlo o vypořádá-

ní zaniklého společného jmění manželů, ale o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podle § 143 obč. zák., platné v době zániku jejich manželství, do BSM patřilo vše mimo jiné s výjimkou věcí sloužících osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů. Úvaha soudu, že podnik, případně jeho hmotnou složku nelze považovat za věci sloužící k výkonu povolání podle ustanovení § 143 obč. zák. a že takové ustanovení je třeba vykládat restriktivně, postrádá oporu v zákoně. Soud prvního stupně zmiňuje hmotnou složku podniku, ačkoliv do hodnoty podniku, který přikázal žalovanému, zahrnul i část podniku nehmotnou, tedy hodnotu obchodního jména. Žalovaný je přesvědčen, že hmotné zařízení spočívající v několika málo opotřebovaných a jako opotřebovaných koupených exemplářích není možné zahrnout pod pojem podnik ve smyslu obchodního zákoníku. Podnik spočívající v souboru věcí, jak tomu bylo v případě dovolatele, sám o sobě je souborem věcí sloužících výlučně jeho povolání, a tudíž do BSM nepatří. Stejně jako do BSM nemůže patřit běžné zařízení opravárenské dílny živnostníka, tak nemůže do BSM patřit soubor věcí, které žalovaný v době zániku manželství měl, které sloužily výlučně k jeho podnikání a které používal výlučně k tomuto podnikání.

Odvolací soud vykládá pojem věcí patřících do BSM ještě širěji než soud prvního stupně, poněvadž dospívá k závěru, že není třeba, aby tyto věci byly používány někým z manželů k běžné činnosti, ale že dokonce postačí pouze to, že tyto věci mohou být užívány některým z manželů k osobní potřebě. Otázku zásadního právního významu spatřuje v tom, zda pouhá možnost použití věcí sloužících k výkonu povolání jednoho z manželů k uspokojení osobních potřeb některého z manželů způsobuje, že věc není ze zaniklého BSM vyjmuta. Pochybení spatřuje žalovaný také v ocenění podniku volnou

úvahou. Cena 1 400 000 Kč nemůže obstat už jen proto, že sama žalobkyně uvedla, že podnik měl hodnotu 510 000 Kč a plnění společníků ve výši 120 000 Kč nemůže být ani ziskem, ani hodnotou podniku. Pochybení soudu spatřuje také v zamítnutí návrhů na provedení důkazů, když soud prvního stupně označil navržené svědky za nevěrohodné. Žalovaný dále namítl, že členkou senátu odvolacího soudu, který ve věci rozhodoval, byla JUDr. I. S., která však ve věci rozhodovala jako samosoudkyně v řízení před soudem prvního stupně dvakrát rozsudkem, a to ve dnech 22. 1. 1997 a 5. 11. 1997. Žalovaný navrhl, aby rozsudky soudů obou stupňů byly zrušeny a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští. Proto se Nejvyšší soud ČR po zjištění, že dovolání bylo podáno včas řádně zastoupeným účastníkem řízení a že splňuje zákonem požadované náležitosti (§ 241, § 241a odst. 1 o. s. ř.), zabýval nejprve otázkou jeho přípustnosti.

Podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil.

V daném případě soud prvního stupně v pořadí svým druhým rozsudkem z 9. 11. 1997, čj. 26 C 172/96-27, žalobu zamítl. Tento rozsudek byl usnesením odvolacího soudu z 9. 4. 1998, čj. 20 Co 10/98-51, zrušen a věc byla soudu prvního stupně vrácena k dalšímu řízení se závazným právním názorem, že BSM účastníků nebylo dohodou z 12. 9. 1996 zcela vypořádáno. Soud

prvního stupně pak rozsudkem ze 7. 12. 2001, čj. 26 C 172/96-140, rozhodl jinak než v rozsudku předchozím, když BSM vypořádal. Odvolací soud rozsudkem z 8. 7. 2002, čj. 20 Co 193/2002 a 20 Co 194/2002-187, ve znění opravného usnesení ze 17. 2. 2004, čj. 20 Co 193/2002 a 20 Co 194/2002-208, rozsudek soudu prvního stupně ze 7. 12. 2001 potvrdil a proti tomuto rozsudku směřuje dovolání žalovaného. Dovolání je proto podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. přípustné.

Dovolací soud dále přezkoumal rozsudek odvolacího soudu podle § 242 odst. 1 a 3 o. s. ř. To znamená, že zjišťoval, zda v řízení došlo k tzv. zmatečnostním vadám, které způsobují nesprávnost rozhodnutí odvolacího soudu a které jsou uvedeny v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. K takovým vadám v řízení nedošlo, a to ani k vadě namítané žalovaným [§ 229 odst. 1 písm. e) o. s. ř.], tj. že ve věci rozhodovala členka odvolacího senátu JUDr. I. S. jako vyloučený soudce ve smyslu § 14 odst. 2 o. s. ř., neboť již rozhodovala ve věci před soudem prvního stupně. Jak vyplývá z opravného usnesení odvolacího soudu ze 17. 2. 2004, čj. 20 Co 193/2002-208 a 20 Co 194/2002-208, byla v záhlaví písemného vyhotovení rozsudku tohoto soudu z 8. 7. 2002, čj. 20 Co 193/2002-187 a 20 Co 193/2002-187, nesprávně jako členka senátu uvedena JUDr. I. S., neboť i podle obsahu protokolu o jednání odvolacího soudu z 8. 7. 2002 senátu předsedal JUDr. P. H. a členkami senátu byly JUDr. I. K. a JUDr. M. Č.

Dále dovolací soud zkoumal, zda v řízení nedošlo k jiným vadám, které by měly za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Jednou ze základních zásad sporného řízení občanskoprávního je zásada dispoziční, spočívající v tom, že procesní iniciativa náleží účastníkům řízení. Ti disponují

jak řízením, tedy zda žalobou řízení zahájí nebo jejím zpětvzetím vyvolají jeho skončení, tak předmětem řízení, neboť žalobou vymezí, o čem má soud rozhodovat. Soud je žalobou vázán a nemůže přisoudit více nebo něco jiného, než žalobce požadoval. Jen výjimečně dochází k prolomení této zásady. Opodstatněnost výjimek z dispozice předmětem řízení vyplývá z hmotného práva, které pro vypořádání některých nároků stanoví kogentní pravidla, jež by bez těchto výjimek nemohla být při rozhodování soudů respektována.

Dispozice předmětem řízení je upravena v § 153 odst. 2 o. s. ř., který stanoví, že soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Jedním z příkladů, kdy z hmotného práva vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, je i vypořádání BSM. Podle § 150 obč. zák. se vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlídně k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a o obstarávání společné domácnosti. Z tohoto ustanovení tedy vyplývají dvě fáze vypořádání: nejprve kvantitativní, kdy je zjištěn rozsah a cena vypořádávaných věcí, a poté vypořádání kvalitativní, kdy dochází (zpravidla) k rozdělení věci mezi účastníky, případně výlučným vlastníkem věci se stává jeden z manželů s povinností vypořádat finančně podíl druhého.

Občanský zákoník původně ve znění před novelou provedenou zákonem č. 131/1982 Sb. umožňoval jen dva způsoby vypořádání BSM: podle § 149 odst. 2 dohodou manželů a dále § 149 odst. 3 stanovil, že neprovede-li se vypořádání dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud. To znamenalo, že k vypořádání BSM mohlo dojít kdykoliv po zániku manželství a nebyla pro něj stanovena žádná lhůta. Judikatura vycházela z výkladu tohoto ustanovení, obsaženého také ve Zprávě o zhodnocení rozhodovací činnosti soudu ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Cpj 119/71, publikované pod R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. V této zprávě bylo uvedeno, že „vypořádání BSM se musí týkat všeho majetku, který náležel do BSM a jako společný existoval v době jeho zániku..., vzhledem k ustanovení § 143 obč. zák. není soud vázán návrhy účastníků, nýbrž je povinen zjišťovat, co patří do BSM“. To také vylučovalo uzavření částečné dohody o vypořádání BSM. Pokud byl podán návrh na vypořádání BSM, nebyl soud vázán návrhy účastníků (řízení o vypořádání BSM je tzv. *iudicium duplex*, v němž mají oba účastníci postavení žalobců a žalovaných) ani ohledně rozsahu věci do BSM náležejících, jejich ceny ani ohledně jejich přikázání tomu kterému z nich.

Zákonem č. 131/1982 Sb. došlo ke změně úpravy vypořádání BSM v § 149 obč. zák. tak, že kromě vypořádání dohodou manželů a soudem na návrh některého z manželů, který mohl BSM vypořádat jen k návrhu podanému do tří let od zániku manželství (§ 149 odst. 2 a 3), byl v § 149 odst. 4 obč. zák. upraven nový způsob vypořádání BSM zákonnou domněnkou. Podle tohoto ustanovení, nedošlo-li do tří let od zániku BSM k jeho vypořádání dohodou nebo nebylo-li BSM na návrh podaný do tří let od jeho zániku vypořádáno rozhodnutím sou-

du, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádají podle stavu, v jakém každý z nich věci v BSM pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, manželům společných. Oproti dřívější úpravě v zájmu právní jistoty v majetkových vztazích mezi rozvedenými manžely bylo jejich právo vypořádat BSM dohodou nebo soudem k návrhu některého z nich časově omezeno, a pokud svého práva nevyužili, nastupovala domněnka o jeho vypořádání. Tyto závěry považuje dovolací soud za správné a použitelné i v dané věci.

Nejvyšší soud ČR v rozsudku z 27. 11. 1998, sp. zn. 22 Cdo 1622/98, uvedl, že „po účinnosti zákona č. 131/1982 Sb. bylo možné ohledně vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů uzavřít platně i takovou dohodu, která nevypořádávala všechny hodnoty do tohoto spoluvlastnictví náležející, ale jen jejich část“. Poukázal také na to, že „již bývalý Nejvyšší soud České republiky v rozsudku z 28. 9. 1989, sp. zn. 3 Cz 45/89, vycházel z názoru zastávaného i v odborné literatuře, že je možné dílčí vypořádání BSM“. K tomu dodal: „Jestliže nenastoupila zákonná domněnka vypořádání uplynutím tříleté lhůty, uvedené v ustanovení § 149 odst. 4 obč. zák., provede soud následné dílčí vypořádání v návaznosti na předcházející vypořádání dohodou tak, aby celkové vypořádání odpovídalo hlediskům ustanovení § 150 obč. zák.“ Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1622/98 zaujal názor, že „při konečném vypořádání, jímž má být vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví uzavřeno, nepřichází v úvahu přezkoumání správnosti ustanovení platné dohody o rozdělení části společného majetku či

ustanovení o vyrovnání podílů v rámci tohoto dílčího vypořádání – předchozí platnou dohodu vypořádané hodnoty již nelze znovu vypořádat“.

Nová úprava vypořádání BSM ponechala tedy na vůli manželů, zda se vypořádají dohodou (a to i částečnou) nebo se obrátí na soud nebo budou srozuměni s vypořádáním podle zákonné domněnky. Pak ovšem je třeba dovodit, že pokud mohli manželé platně uzavřít jen částečnou dohodu o vypořádání BSM a soud k návrhu některého z nich nevypořádal veškerý zbývajících majetek do BSM náležející, došlo u této (dohodou ani soudem nevypořádané) části BSM k vypořádání zákonnou domněnkou. Tato hmotněprávní úprava vypořádání BSM pak vede Nejvyšší soud k závěru, že dispozici účastníků předmětem řízení o vypořádání BSM je třeba respektovat potud, že soud vypořádá jen ty věci, resp. majetek náležející do BSM, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy v takovém řízení může podle § 153 odst. 2 o. s. ř. jen ohledně výše (ceny) a toho, jak je vypořádá z hlediska kvalitativního, tedy jak věci rozdělí (kterému z manželů je přikáže), případně přikáže jednomu z nich s povinností vyplatit finanční částku na vyrovnání podílu druhému manželovi. Pokud by soud v řízení o vypořádání BSM vypořádal i věci, resp. majetek, který účastníci předmětem řízení neučinili, pak by jednal v rozporu s § 153 odst. 2 o. s. ř. a šlo by o vadu řízení, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Žalobkyně učinila předmětem vypořádání BSM soudem částku, která byla vynaložena na oddělený majetek žalovaného z prostředků náležejících do BSM, přičemž zjevně vycházela z toho, že tímto odděleným majetkem je podnik žalovaného, resp. hodnoty, které tento podnik tvoří. Opírala se tedy o ustanovení věty druhé § 150 obč. zák., podle kterého je každý z manže-

lů povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Pokud je takový nárok opodstatněn, projeví se ve výroku soudu tak, že manželovi povinnému k takové náhradě je uložena povinnost zaplatit druhému polovinu částky, kterou soud zjistil jako částku z BSM vynaloženou na oddělený majetek. Soud prvního stupně však rozhodl tak, že jako společný vypořádal podnik (který sám zároveň označil jako podnik žalovaného), čímž překročil návrh žalobkyně. Takový návrh na vypořádání podniku neučinil ani žalovaný, který má v řízení o vypořádání BSM rovněž postavení navrhovatele. Tím, že soud vypořádal něco zcela jiného, než bylo učiněno účastníky předmětem sporu, došlo v řízení k vadě, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [§ 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.].

K závěru soudů obou stupňů, že podnik, provozovaný jen jedním z manželů jako živnostníkem, je věcí, která je předmětem BSM, dovolací soud v první řadě považuje za nutné zdůraznit, že s ohledem na čl. VIII odst. 2 větu první zákona č. 91/1998 Sb. a na to, že bezpodílové spoluvlastnictví účastníků zaniklo dne 15. září 1993, je třeba na daný spor aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. [viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2001, sp. zn. 22 Cdo 2289/99, publikované v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaného nakladatelstvím C. H. Beck Praha (dále jen „Soubor rozhodnutí“), pod č. C 259]. Od 1. 7. 1998, kdy nabyl účinnosti zákon č. 91/1998 Sb., je v obč. zák. v ustanoveních § 143 a násl. upraveno majetkové společenství manželů jako společné jmění manželů.

Rozsah bezpodílového spoluvlastnictví je zásadně vytyčen v § 143 obč. zák. a může být modifikován podle § 143a obč. zák.

K modifikaci bezpodílového spoluvlastnictví účastníků ve smyslu § 143a obč. zák., jak vyplývá z obsahu spisu, nedošlo.

Podle § 143 obč. zák. v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Nejvyšší soud ČR již v rozsudku ze dne 16. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 2470/2000, publikovaném v Soudních rozhledech č. 2, ročník 2001, zaujal názor, že „předpokladem vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů, je také to, že současně neslouží i druhému z manželů“. K tomu mimo jiné v odůvodnění uvedl: „Aby věc byla z tohoto důvodu vyloučena z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, musí splňovat podmínku, že jde o věc, která má a může sloužit výlučně výkonu povolání jen jednoho z manželů a která zároveň (po jejím pořízení k tomuto účelu) skutečně slouží výlučně jen jednomu z manželů.“ V pozdějším rozhodnutí Nejvyšší soud ČR k téže problematice v rozsudku ze dne 30. srpna 2001, sp. zn. 22 Cdo 1439/2000, publikovaném v Souboru rozhodnutí pod C 708, zaujal názor, že „pro úvahu o vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 obč. zák., ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.), není rozhodující, zda byla určena pro výkon povolání jen jednoho z manželů, ale to, k čemu v soula-

du s vůlí obou účastníků skutečně sloužila a zda nesloužila i druhému z manželů“. Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, publikovaném pod C 1127, svazek 16 Souboru rozhodnutí, uvedl, že „výkonem povolání je také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby ve smyslu § 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále „obch. zák.“), podle kterého se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku“. Podle § 2 odst. 2 písm. b) obch. zák. je podnikatelem osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění. Tyto závěry jsou i nadále použitelné.

Pojem podniku byl až do novely obch. zák., provedené zákonem č. 370/2000 Sb., vymezen v § 5 tak, že podnikem se rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit. Zákonem č. 370/2000 Sb. byl doplněn v § 5 odstavec 2, v němž je uvedeno, že podnik je věc hromadná. Na jeho právní poměry se použijí ustanovení o věcech v právním smyslu. Tím není dotčena působnost zvláštních právních předpisů vztahujících se k nemovitým věcem, předmětům průmyslového a jiného duševního vlastnictví, motorovým vozidlům apod., pokud jsou součástí podniku.

Věc hromadnou definuje právní teorie, např. Učebnice občanského práva hmotného, díl I, vydaná nakladatelstvím ASPI Publishing, s. r. o., v roce 2002, str. 227, jako „soubor věcí, které tvoří jediný předmět právních vztahů, neboť je s nimi nakládáno jako s jedním celkem, a to podle okolností hospodářsky nedílným nebo dělitelným.“ Podnik, byť je výslovně uváděn jako věc hromadná teprve novelou, zákonem č. 370/2000 Sb.,

jíž i podle původního vymezení v § 5 odst. 1 obč. zák., jako soubor nejen hmotných, ale také i osobních a nehmotných složek, k němuž náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, věcí hromadnou byl.

Podnik byl i v době před účinností novely obch. zák. provedené zákonem č. 370/2000 Sb. předmětem převodu, když již např. § 476 obch. zák. upravoval smlouvu o prodeji podniku, podnik byl i předmětem dědění (§ 11 odst. 1 obch. zák.). Není tedy žádný důvod k tomu, aby nemohl být i předmětem BSM, tj. majetkového společenství manželů, upraveného obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. To však jen za předpokladu, že šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem BSM. Při aplikaci § 150 obč. zák. však v případě podnikajícího manžela, který za trvání manželství nabyt podnik do svého vlastnictví, nelze odhlédnout od § 148a obč. zák., ve znění novely provedené zákonem č. 509/1991 Sb. Ten stanovil, že k použití majetku z bezpodílového spoluvlastnictví manželů potřebuje podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje.

8. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů podnikajícího manžela

§ 143, 147, 148a, 149, 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Podnikající manžel je povinen nahradit do bezpodílového spoluvlastnictví

manželů takovou částku, jež se rovná pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů, což zpravidla je cena jeho podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela).

Slouží-li předmět leasingu výlučně podnikání jednoho z manželů, náleží práva a povinnosti s ním spojené k jeho podniku, a proto lze k hodnotě majetkového práva spjatého s leasingem přihlídnout jen v rámci zjišťování ceny podniku.

Pokud se předmětem vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů stane podnik, investice vynaložené na zřízení provozovny, resp. ordinace, se při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů samostatně nezohledňují. Pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů mají tyto investice význam v tom, že případná pohledávka vzniklá na základě takové investice vůči třetí osobě je součástí nehmotné složky podnikání podnikajícího manžela a musí k ní být přihlídnuto při stanovení ceny jeho podniku ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Jde-li o pohledávku vynaloženou na zřízení provozovny v budově patřící třetí osobě, je třeba přihlídnout k tomu, zda nájemce je oprávněn požadovat po pronajímateli náhradu vynaložených nákladů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2296/2004
SoRo 9/05

Z odůvodnění:

Dovolací soud považoval dovoláním napadený rozsudek odvolacího soudu za rozhodnutí po právní stránce zásadního významu pro řešení otázky, jak přihlížet k leasingovým splátkám zaplaceným za

trvání manželství podnikajícím manželem na věc, která sloužila jeho podnikání a kterou nabyl do vlastnictví po zániku manželství, neboť tuto otázku dovolací soud již řešil, dospěl však k poněkud jinému závěru než soud odvolací. Doposud neřešena je otázka, zda při vypořádání BSM je tu povinnost nahradit částky, které byly v souvislosti s podnikáním jednoho z manželů ze společných prostředků vynaloženy na nemovitost ve vlastnictví třetí osoby. Tyto otázky, jakož i problém, zda a jak při vypořádání BSM přihlížet k nákladům, které byly vynaloženy za trvání manželství podnikajícím manželem na věc sloužící jeho podnikání, považuje dovolací soud za zásadní a pro jejich řešení připustil dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Protože majetkové společenství účastníků jako manželů – BSM – zaniklo před 1. červencem 1998, je třeba ho vypořádat podle občanského zákoníku, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (k tomu srov. R 20/2000 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V BSM je vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 obč. zák.).

Zanikne-li bezpodílové spoluvlastnictví, provede se vypořádání podle zásad uvedených v § 150 obč. zák. (§ 149 odst. 1 obč. zák.). Při vypořádání se vychází z toho, že podíly manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlídně především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o ro-

dinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání domácnosti (§ 150 obč. zák.).

Podle § 148a odst. 3 obč. zák. k použití majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů potřebuje podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje.

Otázku, zda a jak lze při vypořádání BSM přihlížet k nákladům, které byly vynaloženy za trvání manželství podnikajícím manželem na věc sloužící jeho podnikání, jakož i problematiku leasingových splátek, zaplacených z prostředků v BSM na věc, která má po zániku BSM připadnout jen jednomu z manželů, dovolací soud již řešil v rozsudku ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003. Výkonem povolání je také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby (rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, publikovaný pod C 1127, svazek 16 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu). Podnikání, definované v § 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále jen „obch. zák.“), jako „soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku“, je jedním z možných způsobů ekonomického zajištění manželů. V porovnání se zaměstnaneckým poměrem je podnikání výdělečným způsobem rizikovějším, a to už jen proto, že podnikatel musí vedle své práce vynaložit i materiální a jiné náklady. Pro BSM má podnikání manžela významný ekonomický dopad nejen jako jeho zdroj, ale ovlivňuje také jeho rozsah: věci sloužící výkonu povolání, resp. podnikání, manžela jsou jeho odděleným majetkem a také neúspěšné podnikání může mít vliv na rozsah BSM. Podle § 147 obč. zák. pohledávka věřitele

jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání manželství, může být při výkonu rozhodnutí uspokojena i z majetku patřícího do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Proto také § 148a odst. 1 obč. zák. vyžaduje souhlas druhého manžela k prvnímu použití společného majetku podnikatelem k podnikání.

Výnos z podnikání stejně jako mzda z pracovního poměru náležející jednomu z manželů je nejčastějším zdrojem BSM, z něhož je pak pořizován společný majetek manželů. Ze žádného ustanovení občanského zákoníku nevyplývá, že společným majetkem by měl být jen zisk, chápáný jako rozdíl mezi výnosem z podnikání a náklady na podnikání v souvislosti s ním vynaloženými. Není tedy žádného zákonného důvodu, aby jakýkoliv výnos z podnikání manžela byl vylučován z režimu bezpodílového spoluvlastnictví. Ostatně podle standardní judikatury (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 243) i výnosy z odděleného majetku jednoho z manželů patří do BSM. Pokud jsou však z výnosu podnikání pořízeny věci sloužící podnikání, stávají se výlučným vlastnictvím podnikajícího manžela, neboť tak stanoví zákon v § 143 obč. zák. Jsou-li pak výnosy vloženy zpět do podnikání (např. na nákup materiálu, mzdy zaměstnanců, placení daní apod.), jde o použití prostředků BSM na oddělený majetek jednoho z manželů, který by měl k požadavku druhého z manželů do BSM nahradit. Ke dni zániku manželství by tak podnikající manžel měl podle § 150 obč. zák. vrátit, co ze společného bylo na tyto jeho věci (popř. jeho podnikání) vynaloženo. Přitom ovšem nelze pominout, že věc, jež slouží jen podnikání jednoho z manželů, slouží i k vytváření dalších výnosů, kterými je BSM účastníků obohacováno, jsou-li tyto výnosy použity ke společným účelům (např. příspěvek na společnou domácnost, pořízení věci sloužících oběma manželům,

zaplacení dovolené atp.). Stejně tak by nemělo být přehlíženo, že cena věci sloužící podnikání se jejím používáním (i vytvářením výnosů, jež patří do BSM) snižuje. Podnikání je tedy nutno chápat jako činnost, z níž výnosy náleží oběma manželům a která obvykle slouží i k získávání hodnot náležejících do BSM. Potom ovšem nelze opomenout ani výdaje a závazky podnikajícího manžela, které mu vznikly v souvislosti s jeho podnikáním, neboť je nelze oddělovat od podnikání, z něhož má prospěch i druhý manžel.

Z výše učiněných závěrů pak vyplývá značná obtížnost vyčíslení toho, co by měl podnikající manžel nahradit ve prospěch BSM ve smyslu § 150 věty druhé obč. zák. Ze sporu o vypořádání BSM nelze činit vyúčtovací spor, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům. Proto dovolací soud zaujímá názor, že podnikající manžel je povinen nahradit do BSM takovou částku, jež se rovná pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku BSM, což zpravidla je cena jeho podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela). V případě, že by výsledná hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do BSM nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání BSM přihlížet jinak než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílů (s ohledem např. na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí – § 150 věta třetí obč. zák.). Zjištění takové částky, která by měla být vrácena (nahrazena) do BSM, je-li mezi účastníky sporná, se neobejde bez odborného znaleckého posudku znalce působícího v oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady, oceňování podniků.

Je třeba zdůraznit, že k použití majetku z BSM poskytl nepodnikající manžel souhlas, podnikání bylo zdrojem příjmů plynoucích do BSM a že řešení, k němuž dospěl dovolací soud, je shodné s úpravou SJM.

Shora uvedené závěry dopadají i na vypořádání leasingových splátek zaplacených podnikajícím manželem na věc, která sloužila jeho podnikání (a kterou nabyl po zániku manželství do vlastnictví).

Leasing není v České republice upraven konkrétním ustanovením právního předpisu (ať občanského nebo obchodního zákoníku). Nejvyšší soud v rozsudku z 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2033/2002, uvedl, že „leasingová smlouva má povahu inominátní smlouvy ve smyslu § 51 a § 491 obč. zák., jejímž cílem je konečný převod vlastnictví k předmětu na leasingového nájemce. Prvky nájmu předmětu leasingu nemohou samy o sobě obstát jako „čistá“ nájemní smlouva. Ujednání této inominátní smlouvy proto nelze v tomto smyslu např. rozštěpit ve smyslu ustanovení § 41 obč. zák. na část týkající se závazků spojených s „nájemem“ předmětu leasingu a na část vztahující se k závazku převodu předmětu leasingu do vlastnictví leasingového nájemce, a to právě s ohledem na specifický účel této inominátní smlouvy“.

V odborné literatuře je finanční leasing chápán jako závazkový vztah, jehož obsahem je zejména povinnost poskytovatele leasingu předat příjemci leasingu na určitou dobu do užívání věc či jinou majetkovou hodnotu, a na druhé straně povinnost příjemce leasingu zcela uhradit poskytovateli leasingu prostřednictvím leasingových splátek náklady spojené s pořízením. Příjemce leasingu má obvykle právo na koupi předmětu leasingu do svého vlastnictví za tzv. zůstatkovou či zbytkovou cenu. V této souvislosti se hovoří o pořízovací funkci

finančního leasingu, která jej kvalitativně odlišuje od nájmu, u kterého je primární funkce užívání. Příjemce leasingu nese již od počátku vztahu rizika spojená s předmětem leasingu i náklady spojené s jeho užíváním. Ekonomickým účelem finančního leasingu je pořízení věci či jiné majetkové hodnoty s využitím cizích zdrojů. Finanční leasing je alternativou k úvěru, jehož ekonomický účel je obdobný; jde o finanční službu, která se od úvěru liší tím, že tu nedochází k poskytnutí peněžních prostředků dlužníkovi (Farská, P. – Kofroň, M. – Novotný, M. a kol.: Finanční leasing v právní praxi. C. H. Beck, Praha 2003, str. 5 a násl.).

Soud, který v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví řeší otázku, zda a nakolik přihlédne k platbám z leasingové smlouvy, uzavřené za trvání manželství účastníků jedním z nich, a spláceným jen jím i po zániku manželství, se neobejde bez zjištění obsahu uvedené smlouvy (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001, publikovaný pod č. C 1450 ve svazku 20 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck).

Z uvedeného je zřejmé, že hlavním účelem finančního leasingu z hlediska příjemce leasingu je získání věci do vlastnictví. Jestliže podnikající manžel uzavře za trvání manželství leasingovou smlouvu, jejímž předmětem je věc, kterou užívá k podnikání a k níž nabude vlastnictví až po zániku manželství, je zřejmé, že ke dni zániku BSM nejde o věc v jeho vlastnictví. Proto tato věc nemůže být v rámci řízení o vypořádání BSM přikázána některému z manželů. Lze jen uvažovat o tom, nakolik je podnikající manžel (pokud předmět leasingu slouží jen jeho podnikání) povinen vrátit do BSM, co bylo ze společného vynaloženo na splátky leasingové společnosti, které lze považovat i za splátky kupní ceny. Z leasingové smlouvy ovšem pod-

nikajícímu manželovi vzniká majetkové právo ve vztahu k leasingové společnosti a je významné, jaká je jeho hodnota. Z výše uvedených výkladů stran povinnosti podnikajícího manžela vrátit do BSM, co bylo vynaloženo na jeho podnikání, pak logicky vyplývá, že tato hodnota by měla být zahrnuta do aktiv jeho podnikání, jež jsou určující pro stanovení výsledné částky, kterou by do BSM měl vrátit (nahradit). Přitom nelze uvažovat o tom, že by tato hodnota měla být dána výší dosud zaplacených leasingových splátek. Předmětem leasingu je totiž věc, která slouží k podnikání a (jak již bylo výše vyloženo) výnosy z něho jsou majetkem společným, přičemž při tomto podnikání dochází také k opotřebení této věci. I pro stanovení hodnoty tohoto majetkového práva je namíste jeho ocenění znalcem z oboru ekonomiky, oceňování podniků, ke dni zániku BSM a takto zjištěná cena pak představuje výši prostředků vynaložených ze společného na oddělený majetek podnikajícího manžela. Slouží-li předmět leasingu výlučně podnikání jednoho z manželů, náleží práva a povinnosti s ním spojené k jeho podniku, a proto lze k hodnotě majetkového práva spjatého s leasingem přihlídnout jen v rámci zjišťování ceny podniku (viz shora).

Dovolací soud má tedy jiný právní názor než soudy v nalézacím řízení na určení výše částky, která má být do BSM vrácena v případě, že byla za jeho trvání ze společných prostředků zaplacená na leasing věci sloužící k podnikání jen jednoho z manželů. V této části tak rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním hodnocení věci, a je tak dán dovolací důvod, uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Dále je třeba řešit otázku, jak při vypořádání BSM přihlídnout ke společným prostředkům, které podnikající manžel vynaložil v souvislosti s podnikáním do nemovitosti (budovy) ve vlastnictví třetí osoby.

Podnikáním se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku (§ 2 odst. 1 obč. zák.). Podnikatelem podle obchodního zákoníku je i osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů [§ 2 odst. 2 písm. c) obč. zák.], tedy i lékař vykonávající soukromou lékařskou praxi. Podnikem se pro účely tohoto zákona rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem k své povaze mají tomuto účelu sloužit (§ 5 odst. 1 obč. zák.). Podnik je věc hromadná (§ 5 odst. 2 obč. zák.). Výkon soukromé lékařské praxe je tedy podnikáním lékaře jako podnikatele a soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek jeho podnikání je podnikem, pro který platí pravidla vypořádání BSM uplatňující se i v případě jiných podniků.

Při vypořádání BSM je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek (§ 150 obč. zák.). Majetek je souhrn majetkových hodnot (věci, pohledávek, jiných práv a hodnot ocenitelných penězi) náležející určitému subjektu. Za majetek manžela je třeba považovat i jeho podnik, a proto je podnikající manžel povinen nahradit prostředky vynaložené ze společného majetku na jeho podnik, i když tyto prostředky v rámci podnikání investoval do cizí věci (např. do zřízení provozovny či ordinace v objektu, jehož je nájemcem). Ovšem i zde je třeba přihlídnout k tomu, že tato investice sloužila k výdělečné činnosti, rozmnožující společný majetek manželů, a proto nelze po podnikajícím manželovi požadovat, aby vrátil

do BSM celou její výši bez ohledu na stav aktiv a pasiv jeho podnikání. Pokud se tedy předmětem vypořádání BSM stane podnik, investice vynaložené na zřízení provozovny (§ 7 odst. 3 obch. zák.), resp. ordinace, se při vypořádání BSM samostatně nezohledňují. Pro vypořádání BSM mají tyto investice význam v tom, že případná pohledávka vzniklá na základě takové investice vůči třetí osobě je součástí nehmotné složky podnikání podnikajícího manžela a musí k ní být přihlédnuto při stanovení ceny jeho podniku ke dni zániku BSM (viz shora). Jde-li o pohledávku vynaloženou na zřízení provozovny v budově patřící třetí osobě, je třeba přihlédnout k tomu, zda nájemce je oprávněn požadovat po pronajímateli náhradu vynaložených nákladů (§ 667 odst. 1 obč. zák.).

9. K režimu leasingových splátek při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

K příjmům za dříve provedenou činnost inkasovaným do bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143, § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

V rámci vypořádání nároků ze zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví manželů nelze přihlédnout k jednotlivým částkám leasingových splátek uhrazených jedním z manželů za trvání manželství (tedy za trvání bezpodílového spoluvlastnictví manželů). Právně významnými pro nabývání věci do bezpodílového spoluvlastnictví manželů se leasingové splátky stávají teprve v závěru, jako součást výsledku podnikatelské činnosti (se všemi nahodilostmi a riziky), po splnění příslušných daňových povinností.

Nejen mzda, ale i jakékoliv jiné peněžitě plnění, které kdokoliv z manželů obdrží za trvání manželství (pouze s výjimkami v zákoně uvedenými), se stává součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů okamžikem vyplacení některému z manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 30 Cdo 2051/2001

Z odůvodnění:

Předmětem sporu v dané věci je posouzení otázky, zda splátky nájemného podle leasingové smlouvy, kterou uzavřel žalovaný za trvání manželství dne 6. 3. 1997 se společností Š., s. r. o., jsou nákladem, který byl vynaložen na majetek žalovaného, a jsou tedy ve smyslu ustanovení § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., předmětem vypořádání BSM, a dále otázky, zda pro určení zdroje BSM je rozhodující okamžik vzniku nároku na peněžitě plnění, nebo okamžik výplaty tohoto peněžitě plnění.

Podle názoru odvolacího soudu institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů vůbec neznal příjmy z podnikatelské činnosti a vycházel z toho, že hlavním zdrojem BSM je mzda. Z toho odvolací soud dovodil, že podnikatelská činnost není zdrojem pro BSM se všemi návesy jiných nároků, a proto za zdroj BSM je třeba považovat pouze zisky z podnikání, nikoliv veškeré příjmy, z nichž jsou hrazeny výdaje v souvislosti s podnikáním.

Uvedený závěr odvolacího soudu považuje dovolací soud za správný. Z hlediska vypořádání nároků ze zaniklého BSM nelze přihlížet k leasingovým splátkám, které jsou svou povahou jen jednou z částí výdajů soukromě podnikající osoby a váží se ke konkrétnímu předmětu leasingo-

vé smlouvy – v tomto případě automobilu. Takto vynaložené částky nelze vypořádávat v rámci vypořádání nároků ze zaniklého BSM účastníků, které je svou podstatou spotřebním společenstvím účastníků, které je charakterizováno jinými principy, než kterými se řídí výkon soukromé podnikatelské činnosti podle příslušných zákonů (obchodní zákoník, živnostenský zákon, zákon o účetnictví, zákon o dani z příjmu fyzických a právnických osob apod.). Lze proto uzavřít, že v rámci vypořádání nároků ze zaniklého BSM ve smyslu § 150 obč. zák. nelze přihlídnout k jednotlivým částkám leasingových splátek uhrazených jedním z manželů za trvání manželství (tedy za trvání BSM), protože zde chybí vnitřní souvislost s předmětem BSM, které je takto vypořádáváno. Leasingové splátky jsou svou podstatou pouze jednou z výdajových položek soukromého podnikatele. Právně významnými pro nabývání věci do BSM se stávají teprve v závěru, jako součást výsledku podnikatelské činnosti (se všemi nahodilostmi a riziky), po splnění příslušných daňových povinností.

Pokud se jedná o řešení druhé právní otázky, je podle názoru dovolacího soudu třeba přisvědčit právnímu názoru dovolatelky v tom, že nejen mzda, ale i jakékoliv jiné peněžité plnění, které kdokoliv z manželů obdrží za trvání manželství (pouze s výjimkami v zákoně uvedenými), se stává součástí BSM okamžikem vyplacení některému z manželů. V předmětné věci žalovaný obdržel částku ve výši 8 000 DM (v přepočtu 130 000 Kč) za trvání manželství z titulu vrácení daně z příjmů po ukončení výdělečné činnosti v SRN, provozované před uzavřením manželství. Zde je třeba podotknout, že příjmy z výdělečné činnosti jsou standardním zdrojem BSM, proto i částka, která byla v souvislosti s výdělečnou činností žalovanému vyplacena za trvání manželství, se stala součástí BSM. Vznik nároku na peněžité plnění

ještě nezakládá jistotu, zda vůbec, kdy a v jaké výši bude toto peněžité plnění skutečně vyplaceno. Rozhodným okamžikem pro začlenění do BSM je tedy okamžik nabýt peněžitého plnění, nikoliv vzniku nároku na toto plnění. Předmětná peněžní částka, která byla žalovanému vyplacena, proto patří do společných prostředků účastníků. Část z nich byla poté vynaložena na výstavbu domu ve výlučném vlastnictví žalovaného, konkrétně na splacení půjčky, která byla takto vynaložena za trvání manželství, ve výši 53 181,40 Kč.

Na základě výše uvedených skutečností lze uzavřít, že do zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví účastníků je třeba zahrnout částku 130 000 Kč, vyplacenou žalovanému za trvání manželství, z níž bylo na dostavbu domu žalovaného vynaloženo 53 181,40 Kč.

10. K vymezení předmětu řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podnik jako předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Dispozici účastníků předmětem řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je třeba respektovat potud, že soud vypořádá jen ty věci, resp. majetek náležející do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které účastníci učinili předmětem řízení.

Podnik může být předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, tj. majetkového společenství manželů, upraveného obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb., ovšem jen za předpokladu, že šlo o podnik ná-

ležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004

Z odůvodnění:

Jednou ze základních zásad sporného řízení občanskoprávního je zásada dispoziční, spočívající v tom, že procesní iniciativa náleží účastníkům řízení. Ti disponují jak řízením, tedy zda žalobou řízení zahájí nebo jejím zpětvzetím vyvolají jeho skončení, tak předmětem řízení, neboť žalobou vymezí, o čem má soud rozhodovat. Soud je žalobou vázán a nemůže přisoudit více nebo něco jiného, než žalobce požadoval. Jen výjimečně dochází k prolomení této zásady. Opodstatněnost výjimek z dispozice předmětem řízení vyplývá z hmotného práva, které pro vypořádání některých nároků stanoví kogentní pravidla jež by bez těchto výjimek nemohla být při rozhodování soudů respektována.

Dispozice předmětem řízení je upravena v § 153 odst. 2 o. s. ř., který stanoví, že soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Jedním z příkladů, kdy z hmotného práva vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, je i vypořádání BSM. Podle § 150 obč. zák. se vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vyna-

ložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlídně k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a o obstarávání společné domácnosti. Z tohoto ustanovení tedy vyplývají dvě fáze vypořádání: nejprve kvantitativní, kdy je zjištěn rozsah a cena vypořádávaných věcí, a poté vypořádání kvalitativní, kdy dochází (zpravidla) k rozdělení věci mezi účastníky, případně výlučným vlastníkem věci se stává jeden z manželů s povinností vypořádat finančně podíl druhého.

Občanský zákoník původně ve znění před novelou provedenou zákonem č. 131/1982 Sb. umožňoval jen dva způsoby vypořádání BSM: podle § 149 odst. 2 dohodou manželů a dále § 149 odst. 3 stanovil, že neprovede-li se vypořádání dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud. To znamenalo, že k vypořádání BSM mohlo dojít kdykoliv po zániku manželství a nebyla pro něj stanovena žádná lhůta. Judikatura vycházela z výkladu tohoto ustanovení, obsaženého také ve Zprávě o zhodnocení rozhodovací činnosti soudu ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Cpj 119/71, publikované pod R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. V této zprávě bylo uvedeno, že „vypořádání BSM se musí týkat všeho majetku, který náležel do BSM a jako společný existoval v době jeho zániku,... vzhledem k ustanovení § 143 obč. zák. není soud vázán návrhy účastníků, nýbrž je povinen zjišťovat, co patří do BSM“. To také vylučovalo uzavření částečné dohody o vypořádání BSM. Pokud byl podán návrh na vypořádání BSM, nebyl soud vázán návrhy účastníků (řízení o vypořádání BSM je tzv. *iudicium duplex*,

v němž mají oba účastníci postavení žalobců a žalovaných) ani ohledně rozsahu věci do BSM náležejících, jejich ceny ani ohledně jejich přikázání tomu kterému z nich.

Zákonem č. 131/1982 Sb. došlo ke změně úpravy vypořádání BSM v § 149 obč. zák. tak, že kromě vypořádání dohodou manželů a soudem na návrh některého z manželů, který mohl BSM vypořádat jen k návrhu podanému do tří let od zániku manželství (§ 149 odst. 2 a 3), byl v § 149 odst. 1 obč. zák. upraven nový způsob vypořádání BSM zákonnou domněnkou. Podle tohoto ustanovení, nedošlo-li do tří let od zániku BSM k jeho vypořádání dohodou nebo nebylo-li BSM na návrh podaný do tří let od jeho zániku vypořádáno rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádají podle stavu, v jakém každý z nich věci v BSM pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastníci užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, manželům společných. Oproti dřívější úpravě v zájmu právní jistoty v majetkových vztazích mezi rozvedenými manžely bylo jejich právo vypořádat BSM dohodou nebo soudem k návrhu některého z nich časově omezeno, a pokud svého práva nevyužili, nastupovala domněnka o jeho vypořádání. Tyto závěry považuje dovolací soud za správné a použitelné i v dané věci.

Nejvyšší soud ČR v rozsudku z 27. 11. 1998, sp. zn. 22 Cdo 1622/98, uvedl, že „po účinnosti zákona č. 131/1982 Sb. bylo možné ohledně vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů uzavřít platně i takovou dohodu, která nevypořádávala všechny hodnoty do tohoto spoluvlastnictví náležející, ale jen jejich část“. Poukázal také na to, že „již bývalý Nejvyšší soud

České republiky v rozsudku z 28. 9. 1989, sp. zn. 3 Cz 45/89, vycházel z názoru zastávajícího i v odborné literatuře, že je možné dílčí vypořádání BSM“. K tomu dodal: „Jestliže nenastoupila zákonná domněnka vypořádání uplynutím tříleté lhůty, uvedené v ustanovení § 149 odst. 4 obč. zák., provede soud následně dílčí vypořádání v návaznosti na předcházející vypořádání dohodou tak, aby celkové vypořádání odpovídalo hlediskům ustanovení § 150 obč. zák.“ Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1622/98 zaujal názor, že „při konečném vypořádání, jímž má být vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví uzavřeno, nepřichází v úvahu přezkoumání správnosti ustanovení platné dohody o rozdělení části společného majetku či ustanovení o vyrovnání podílů v rámci tohoto dílčího vypořádání – předchozí platnou dohodu vypořádané hodnoty již nelze znovu vypořádávat“.

Nová úprava vypořádání BSM ponechala tedy na vůli manželů, zda se vypořádají dohodou (a to i částečnou) nebo se obrátí na soud nebo budou srozuměni s vypořádáním podle zákonné domněnky. Pak ovšem je třeba dovodit, že pokud mohli manželé platně uzavřít jen částečnou dohodu o vypořádání BSM a soud k návrhu některého z nich nevypořádal veškerý zbývajících majetek do BSM náležející, došlo u této (dohodou ani soudem nevypořádané) části BSM k vypořádání zákonnou domněnkou. Tato hmotněprávní úprava vypořádání BSM pak vede Nejvyšší soud k závěru, že dispozici účastníků předmětem řízení o vypořádání BSM je třeba respektovat potud, že soud vypořádá jen ty věci, resp. majetek náležející do BSM, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy v takovém řízení může podle § 153 odst. 2 o. s. ř. jen ohledně výše (ceny) a toho, jak je vypořádá z hlediska kvalitativního, tedy jak věci rozdělí (kterému z manželů je přikáže),

případně přikáže jednomu z nich s povinností vyplatit finanční částku na vyrovnání podílu druhému manželovi. Pokud by soud v řízení o vypořádání BSM vypořádal i věci, resp. majetek, který účastníci předmětem řízení neucínili, pak by jednal v rozporu s § 153 odst. 2 o. s. ř. a šlo by o vadu řízení, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Žalobkyně učinila předmětem vypořádání BSM soudem částku, která byla vynaložena na oddělený majetek žalovaného z prostředků náležejících do BSM, přičemž zjevně vycházela z toho, že tímto odděleným majetkem je podnik žalovaného, resp. hodnoty, které tento podnik tvoří. Opírala se tedy o ustanovení věty druhé § 150 obč. zák., podle kterého je každý z manželů povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Pokud je takový nárok opodstatněn, projeví se ve výroku soudu tak, že manželovi povinnému k takové náhradě je uložena povinnost zaplatit druhému polovinu částky, kterou soud zjistil jako částku z BSM vynaloženou na oddělený majetek. Soud prvního stupně však rozhodl tak, že jako společný vypořádal podnik (který sám zároveň označil jako podnik žalovaného), čímž překročil návrh žalobkyně. Takový návrh na vypořádání podniku neucínil ani žalovaný, který má v řízení o vypořádání BSM rovněž postavení navrhovatele. Tím, že soud vypořádal něco zcela jiného, než bylo učiněno účastníky předmětem sporu, došlo v řízení k vadě, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [§ 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.].

K závěru soudu obou stupňů, že podnik, provozovaný jen jedním z manželů jako živnostníkem, je věcí, která je předmětem BSM, dovolací soud v první řadě považuje za nutné zdůraznit, že s ohledem na čl. VIII odst. 2 věty první zákona č. 91/1998 Sb. a na to, že bezpodílové spoluvlastnictví

účastníků zaniklo dne 15. září 1993, je třeba na daný spor aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. [viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2001, sp. zn. 22 Cdo 2289/99, publikované v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaného nakladatelstvím C. H. Beck Praha (dále jen „Soubor rozhodnutí“) pod č. C 259]. Od 1. 7. 1998, kdy nabyl účinnosti zákon č. 91/1998 Sb., je v obč. zák. v ustanoveních § 143 a násl. upraveno majetkové společenství manželů jako SJM.

Rozsah bezpodílového spoluvlastnictví je zásadně vytyčen v § 143 obč. zák. a může být modifikován podle § 143a obč. zák. K modifikaci bezpodílového spoluvlastnictví účastníků ve smyslu § 143a obč. zák., jak vyplývá z obsahu spisu, nedošlo.

Podle § 143 obč. zák. v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Nejvyšší soud ČR již v rozsudku ze dne 16. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 2470/2000, publikovaném v Soudních rozhledech č. 2, ročník 2001, zaujal názor, že „předpokladem vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů, je také to, že současně neslouží i druhému z manželů“. K tomu mimo jiné v odůvodnění uvedl: „Aby věc byla z tohoto důvodu vyloučena

z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, musí splňovat podmínku, že jde o věc, která má a může sloužit výlučně výkonu povolání jen jednoho z manželů a která zároveň (po jejím pořízení k tomuto účelu) skutečně slouží výlučně jen jednomu z manželů.“ V pozdějším rozhodnutí Nejvyšší soud ČR k téže problematice v rozsudku ze dne 30. srpna 2001, sp. zn. 22 Cdo 1439/2000, publikovaném v Souboru rozhodnutí pod C 708, zaujal názor, že „pro úvahu o vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 obč. zák., ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.), není rozhodující, zda byla určena pro výkon povolání jen jednoho z manželů, ale to, k čemu v souladu s vůlí obou účastníků skutečně sloužila a zda nesloužila i druhému z manželů“. Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, publikovaném pod C 1127, svazek 16 Souboru rozhodnutí, uvedl, že „výkonem povolání je také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby ve smyslu § 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále „obch. zák.“), podle kterého se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku“. Podle § 2 odst. 2 písm. b) obch. zák. je podnikatelem osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění. Tyto závěry jsou i nadále použitelné.

Pojem podniku byl až do novely obch. zák., provedené zákonem č. 370/2000 Sb., vymezen v § 5 tak, že podnikem se rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit. Zákonem č. 370/2000 Sb. byl doplněn v § 5 odstavec 2, v němž je uvedeno, že podnik je věc hro-

madná. Na jeho právní poměry se použijí ustanovení o věcech v právním smyslu. Tím není dotčena působnost zvláštních právních předpisů vztahujících se k nemovitém věcem, předmětům průmyslového a jiného duševního vlastnictví, motorovým vozidlům apod., pokud jsou součástí podniku.

Věc hromadnou definuje právní teorie, např. Učebnice občanského práva hmotného, díl I, vydaná nakladatelstvím ASPI Publishing, s. r. o., v roce 2002, str. 227, jako „soubor věcí, které tvoří jediný předmět právních vztahů, neboť je s nimi nakládáno jako s jedním celkem, a to podle okolností hospodářsky nedílným nebo dělitelným“. Podnik, byť je výslovně uváděn jako věc hromadná teprve novelou zákonem č. 370/2000 Sb., již i podle původního vymezení v § 5 odst. 1 obč. zák., jako soubor nejen hmotných, ale také i osobních a nehmotných složek, k němuž náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, věcí hromadnou byl.

Podnik byl i v době před účinností novely obch. zák. provedené zákonem č. 370/2000 Sb. předmětem převodu, když již např. § 476 obch. zák. upravoval smlouvu o prodeji podniku, podnik byl i předmětem dědění (§ 11 odst. 1 obch. zák.). Není tedy žádný důvod k tomu, aby nemohl být i předmětem BSM, tj. majetkového společenství manželů, upraveného obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. To však jen za předpokladu, že šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem BSM. Při aplikaci § 150 obč. zák. však v případě podnikajícího manžela, který za trvání manželství nabyt podnik do svého vlastnictví, nelze odhlédnout od § 148a obč. zák., ve znění novely prove-

dené zákonem č. 509/1991 Sb. Ten stanovil, že k použití majetku z bezpodílového spoluvlastnictví manželů potřebuje podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje.

11. K nabytí věci koupené z výlučných prostředků jednoho z manželů do bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 509/1991 Sb.

V případě, kdy kupní cena nemovitosti byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů, ale kupujícími byli oba manželé, kteří oba jasně projevíli vůli nabytí tyto nemovitosti do bezpodílového spoluvlastnictví, je právě tato vůle rozhodující z hlediska určení, zda nemovitosti patří, či nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1659/2000

Z odůvodnění:

Dovolací soud se v dané věci zabýval dovolatelem formulovanou zásadní otázkou, pro kterou odvolací soud připustil dovolání, tj. zda do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří nemovitosti, koupené za trvání jejich manželství, jestliže podle kupní smlouvy byli oba manželé kupujícími, avšak kupní cena byla zaplacená z finančních prostředků rodičů jen jednoho z nich. S ohledem na ustanovení § 868 obč. zák. je třeba tuto otázku posuzovat podle ustanovení občanského zákoníku, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. (dále jen „obč. zák.“).

Podle § 143 obč. zák. v BSM je vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů.

Osobního vlastnictví k věci lze nabytí mimo jiné koupí (§ 133 obč. zák.), přičemž smlouvy o převodech nemovitostí musí mít písemnou formu (§ 46 odst. 1 obč. zák.).

Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 19. dubna 2000, sp. zn. 22 Cdo 1658/98, publikovaném v Právních rozhledech č. 8, ročník 2000, str. 357, které je použitelné i na daný případ, vyslovil právní názor, že „v případě, kdy kupní cena nemovitosti byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů, ale kupujícími byli oba manželé, kteří oba jasně projevíli vůli nabytí tyto nemovitosti do bezpodílového spoluvlastnictví, je právě tato vůle rozhodující z hlediska určení, zda nemovitosti patří, či nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví“. Jestliže v dané věci účastníci jako manželé písemnou a registrovanou kupní smlouvou z 10. 3. 1976 jako kupující nesporně projevíli shodnou vůli nabytí označené nemovitosti do bezpodílového spoluvlastnictví, pak bez ohledu na to, že kupní cena byla zaplacená z finančních prostředků rodičů žalovaného (tedy rodiči žalovaného za oba účastníky), nelze učinit jiný závěr, než že označené nemovitosti se staly předmětem bezpodílového spoluvlastnictví účastníků. Nic nebránilo tomu, aby kupní smlouvu jako kupující uzavřel sám žalovaný nebo jeho rodiče a nemovitosti tak nabyli do výlučného vlastnictví buď žalovaný, nebo jeho rodiče.

Pokud odvolací soud na daný případ aplikoval § 3 odst. 1 obč. zák., v platném

znění, podle kterého výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy, dovolací soud poznamenává, že toto ustanovení se nepoužije, jestliže přímá aplikace příslušného ustanovení zákona vede k témuž výsledku, k němuž má vést použití právé citovaného ustanovení obč. zák.

Z uvedeného vyplývá, že právní posouzení věci odvolacím soudem nebylo správné. Dovolací soud přesto nemůže učinit závěr o věcné nesprávnosti rozhodnutí odvolacího soudu, ve smyslu § 243b odst. 1 věty za středníkem o. s. ř., která by odůvodňovala zrušení rozsudku odvolacího soudu a vrácení věci k dalšímu řízení. Rozhodnutí odvolacího soudu je totiž i při výše vysvětlené správné aplikaci téhož právního předpisu, který odvolací soud nesprávně aplikoval (§ 143 obč. zák.), věcně správné, neboť ani při odlišném právním posouzení věci dovolacím soudem nelze dospět k závěru o opodstatněnosti právní argumentace žalovaného, jež by měla vést k jinému výsledku řízení, než učinily soudy obou stupňů, podle nichž sporné nemovitosti náleží do bezpodílového spoluvlastnictví účastníků. Dovolací soud proto dovolání podle § 243b odst. 1 věty před středníkem o. s. ř. zamítl.

12. K právnímu režimu věci nabyté jedním z manželů ve veřejné dražbě

§ 143 obč. zák.

§ 31, 54 zák. č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách

Věc, kterou nabyt jeden z manželů ve veřejné dražbě za jím výlučně vlastněné finance, není součástí společného jmění manželů, i když druhý z manželů podepsal potvrzení o nabytí vlastnictví

vydané podle zák. č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1578/2003
R 39/2005

Z odůvodnění:

Odvolací soud potvrdil rozsudek, jímž soud prvního stupně zamítl žalobu o vyloučení označené „bytové jednotky“ z exekuce, nařízené ve prospěch žalovaného, proti jejímu manželu S. K. Přisvědčil soudu prvního stupně, že „vylučovací žaloba podle ustanovení § 267 odst. 2 o. s. ř.“ je nedůvodná proto, že v řízení bylo zjištěno, že vymáhaný závazek nevznikl manželů žalobkyně při používání majetku, který nepatřil do společného jmění manželů, a za správný měl i závěr, že „předmětná bytová jednotka“, ačkoli nabyta za peněžní prostředky, jež získala žalobkyně darováním (od svého otce), je přesto součástí společného jmění žalobkyně a v exekuci povinného manžela. Soud prvního stupně, uvedl odvolací soud, „správně poukázal na stávající judikaturu“ (R 49/2001 – viz dále), podle které, jestliže kupujícími byli oba manželé, je rozhodující jejich vůle nabyt věc do společného jmění, a nikoli zdroj, z něhož byla uhrazena kupní cena. Tato vůle se pak – podle jeho názoru – zjevuje „v písemné a registrované kupní smlouvě, respektive v potvrzení o nabytí vlastnictví předmětu dražby dle § 31 zákona č. 26/2000 Sb.“; v posuzovaném případě „právě oním podpisem nabývací listiny manžel žalované nepochybně vyjádřil svou vůli nabyt kupovanou věc do společného jmění“.

Žalobkyně (zastoupena advokátem) ve včasném dovolání oponuje rozhodnutím soudů obou stupňů, jímž vytýká, že věc posoudily „po právní stránce nesprávně“ a v rozporu s ústavními principy neprovedly některé jí navržené důkazy, ač byly „zá-

sadního významu“. Dovolatelka nesouhlasí s těmi právními názory, na jejichž základě i odvolací soud uzavřel, že dotčená bytová jednotka tvoří společné jmění s povinným manželem; oproti tomu zdůrazňuje význam okolností, že na její získání byly použity výlučně její prostředky, účast manžela v procesu nabytí této věci byla jen formální, a jeho vůle získat věc (těž) pro sebe se odtud nepodává.

Podle § 130 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „exekučního řádu“), platí, že tam, kde se ve zvláštních právních předpisech hovoří o soudním výkonu rozhodnutí nebo výkonu rozhodnutí, rozumí se tím také nařízení a provádění exekuce podle tohoto zákona.

Nejvyšší soud dovolání pokládá přesto za přípustné; podmínka, že rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam, je splněna tím, že posouzení dovoláním rovněž otevře právní otázky – zda, resp. za jakých okolností, „bytová jednotka“ tvoří v daných souvislostech společné jmění manželů – jak je podal odvolací soud, pokládá soud dovolací za nesprávné (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Právní posouzení věci [ve smyslu způsobilého dovolacího důvodu podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.] je nesprávné tehdy, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, která na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, popřípadě ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle § 52 odst. 1 exekučního řádu nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se pro exekuční řízení přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu.

Použijí se tedy i ustanovení § 267 odst. 1, 2 o. s. ř., jež poskytují základnu pro tzv. excindační žaloby, jimiž se – podle části třetí občanského soudního řízení (v nalézacím řízení sporném) – lze domáhat vyloučení věci z výkonu rozhodnutí (exekuce).

Aby bylo podle § 267 odst. 2 o. s. ř. možno uvažovat o právu žalobkyně k věci (jež je předmětem exekuce proti manželů), které exekuci nepřipouští, je potřebné naplnit předpoklady zakotvené v tomto ustanovení pod písmeny a) nebo b); ty se však nepojí k „majetku“ samotnému (tím je majetek, patřící do společného jmění manželů nebo který se ve smyslu § 262a odst. 1 o. s. ř., resp. § 42 odst. 1 exekučního řádu, za součást společného jmění manželů považuje), nýbrž se spojují se zvláštními okolnostmi, za kterých vymáhaný závazek vznikl. Jelikož žalobkyně netvrdila, že závazek jejího manžela vznikl při používání majetku, který nepatřil do společného jmění ať již z hlediska § 267 odst. 2 písm. a) nebo podle § 267 odst. 2 písm. b) o. s. ř., je sice závěr odvolacího soudu, že jí uplatněný nárok o ustanovení § 267 odst. 2 o. s. ř. opřít nelze, v obecné rovině správný, avšak v dané věci nepřipadný; žalobkyně se totiž vylíčením rozhodujících skutečností v žalobě nároku, jenž by odtud vycházel, nedomáhala.

Žalobkyně (ostatně) nepožadovala, aby byla z exekuce vyloučena „společná“ věc, tj. věc patřící do společného jmění, resp. věc, jež se za takovou považuje (viz uvozuující část § 267 odst. 2 o. s. ř., resp. slova „byl-li ...poškozen majetek, patřící...“), nýbrž žádala, aby bylo takto naloženo s věcí, o niž tvrdila, že je jejím individuálním vlastnictvím, k níž právo společného jmění (zejména původem prostředků použitých k jejímu nabytí) nikdy nevzniklo. Žalobkyně se tedy – hodnoceno objektivně – nedovolávala § 267 odst. 2 o. s. ř., nýbrž ustanovení § 267 odst. 1 o. s. ř.

Právo k majetku, které nepřipouští podle § 267 odst. 1 o. s. ř. výkon rozhodnutí (exekuci) proti povinnému, je – mimo jiné – vlastnické právo třetí osoby k věci, jež má být exekucí postižena, a to platí i o (individuálním) vlastnictví té třetí osoby, již je manžel povinného. Vybočení ze zásady, že exekučně lze postihnout výlučně majetek povinného, je přípustné jen ve vztahu k majetku s povinným společnému, a to s jeho manželem, vychází-li ze společného jmění manželů [§ 143 odst. 1 písm. b) obč. zák., § 262a odst. 1 o. s. ř.]; individuální majetek manžela povinného je však nedotknutelný jako každé jiné osoby od povinného odlišné.

Aniž by tomu soudy obou stupňů věnovaly významnější pozornost, lze vycházet z toho, že věc, která má být podle žaloby vyloučena z exekuce (má-li jí být konkrétně určená „bytová jednotka“), je věc ve smyslu ustanovení § 118 odst. 2 obč. zák., ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, resp. ustanovení § 2 písm. h), § 3, § 5, § 6, § 20, § 30 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů.

Z odůvodnění rozhodnutí obou soudů lze dovodit, že tato věc byla nabyta v rámci režimu dražby dobrovolné, upravené v části druhé zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů (dále zákona č. 26/2000 Sb.); nebylo však již zjištěno, kdy se tak stalo (srov. § 30 odst. 1 zákona), a jistoty především není o tom, kdo byl účastníkem dražby, resp. vydražitelem [§ 2 písm. c), k), § 23 odst. 9, 10, § 27 odst. 2 písm. f), § 30 odst. 1]. Soudy se spokojily s potvrzením o nabytí vlastnic-

tví, vyhotoveném dražebníkem ve smyslu ustanovení § 31 zákona, které na tyto otázky spolehlivou odpověď nedává; z toho, že odvolací soud odkazoval – co do projevené vůle manžela žalobkyně – (až) na jeho podpis na této „nabyvací listině“, lze mít za to, že za vydražitele měl (naopak) žalobkyni.

Podle § 132 odst. 1 obč. zák. lze vlastnictví věci nabytí kupní, darovací nebo jinou smlouvou, děděním, rozhodnutím státního orgánu nebo na základě jiných skutečností stanovených zákonem.

Podle § 30 odst. 1 zákona č. 26/2001 Sb. uhradil-li vydražitel cenu dosaženou vydražením ve stanovené lhůtě, přechází na něj vlastnictví předmětu dražby k okamžiku udělení příklepu.

Podle § 1 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, se k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí, tj. – podle § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 344/1992 Sb. – i k bytům vymezeným jako jednotky podle zvláštního zákona, zapisuje – mimo jiné – vlastnické právo; podle § 7 odst. 1 se tato práva, která vznikla, změnila se nebo zanikla ze zákona, rozhodnutím státního orgánu, příklepem licitátora na veřejné dražbě, vydržením, přírůstkem a zpracováním, zapisují do katastru záznamem (§ 1 odst. 3).

Podle § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák. společné jmění manželů tvoří majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manže-

lů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Z posledně citovaného ustanovení plyne (a je standardním názorem soudní praxe), že byla-li nabyta věc za trvání manželství smlouvou (předjímanou výše uvedeným ustanovením § 132 odst. 1 obč. zák.), již uzavřel jen jeden z manželů, stává se součástí společného jmění, a to bez ohledu na vůli jednatelů manželů, stejně jako manželů druhého. To však neplatí, jestliže jednatel manžel použil k nabytí věci peněžní prostředky, jež byly výlučně jeho majetkem; i věc takto získaná je individuálním vlastnictvím nabyvatele, tj. toho manžela, který byl účastníkem smlouvy, na jejímž základě byla věc získána.

K otázce, jak posoudit (zvláštní) situaci, kdy smlouvu, směřující k nabytí vlastnictví věci, neuzavřel jen jeden z manželů, nýbrž manželé oba, ačkoli peněžní prostředky na pořízení věci pocházely z majetku jen jednoho z nich, se vyjádřil Nejvyšší soud v rozsudku, na který oba soudy v dané věci shodně odkazovaly (ze dne 19. 4. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1658/98, uveřejněném pod č. 49/2001 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek). Vyslovil zde názor, že „byla-li kupní cena pořizované věci zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů, avšak kupujícími byli oba manželé a oba při uzavření kupní smlouvy projeví vůli nabýt kupovanou věc do bezpodílového spoluvlastnictví, pak se tato věc stala předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví“. Za rozhodující zde pokládal Nejvyšší soud okolnost, že tím, že oba manželé byli účastníci (kupní) smlouvy, vyjádřili vůli nabýt věc do spoluvlastnictví; „v tomto případě výlučně investující manžel nekupuje věc pro sebe, ale projevuje vůli k pořízení věci do bezpodílového spoluvlastnictví a druhý manžel toto akceptuje“.

Od těchto závěrů, s přiměřenou úpravou vzhledem k institutu společného jmění manželů, není důvod – v obecné rovině – se odchýlit; potud se lze s odvolacím soudem (jakož i se soudem prvního stupně) ztotožnit.

S oběma soudy se však ztotožnit nelze, jestliže odtud vyvodily hlediska, rozhodná i pro posouzení dané věci.

Právní názor vyjádřený v citovaném rozhodnutí R 49/2001 není – ve prospěch závěru, že dotčená „bytová jednotka“ tvoří součást společného jmění žalobkyně a v exekuci povinného manžela – užitečný proto, že není dán předpoklad shodné vůle manželů, směřující k tomu, aby byla nabyta věc do společného jmění. Oproti skutkovému základu dřívějšího rozhodnutí Nejvyššího soudu zde chybí (kupní) smlouva, ve vztahu k níž – určením jejich subjektů (kupujících, resp. nabyvatelů) – by mohl být položen základ pro závěr, že zde taková – shodná – vůle žalobkyně a jejího manžela při nabytí „bytové jednotky“ vskutku byla.

Tuto odlišnost mezi nabytím věci kupní smlouvou uzavřenou oběma manžely (§ 132 odst. 1 obč. zák.) na straně jedné a nabytím věci v rámci dobrovolné dražby (§ 30 odst. 1 zákona č. 26/2000 Sb.) na straně druhé odvolací soud (stejně jako soud prvního stupně) zjevně přehlédl.

V důsledku toho rozhodné ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák. vyložil odvolací soud nesprávně tím, že zásady vyjádřené v rozhodnutí R 49/2001 vztáhl i ke skutkové situaci nabytí vlastnictví, jež podřazení takto vyložené normě (bez dalšího) neumožňovala. Byla-li by – právě – žalobkyně účastnicí dražby [§ 2 písm. c), § 3 zákona č. 26/2001 Sb.], již byl udělen příklep (§ 23 odst. 9), resp. byla-li vydražitelkou [§ 27 odst. 2 písm. f)], která

uhradila ve stanovené lhůtě cenu dosaženou vydražením (§ 30 odst. 1) – a skutkově zjištění, učiněná dosud v řízení, nedokládají opak – je zřejmé, že nelze vycházet z existence „shodné vůle“ s jejím manželem, resp. nelze z ní vycházet samozřejmě, obdobou metody užitě v rozhodnutí R 49/2001, jak to však odvolací soud v dané věci učinil.

Odvolací soud postavil – nesprávně – na roveň „projev vůle kupujících vyjádřený v písemné a registrované kupní smlouvě“ a potvrzení o nabytí vlastnictví předmětu držby podle § 31 odst. 1 zákona č. 26/2001 Sb., resp. „podpis“ manžela žalobkyně na této „nabývací listině“. Na rozdíl od kupní smlouvy potvrzení o nabytí vlastnictví ve smyslu uvedeného ustanovení není právním důvodem (titulem) nabytí vlastnictví; má jen deklaratorní povahu a dražebník jím pouze osvědčuje, že (dříve) nastaly určité skutečnosti, jež jsou podle § 30 odst. 1 zákona č. 26/2001 Sb. za právní důvod nabytí vlastnictví určité osoby (vydražitele) pokládány. Zatímco v kupní smlouvě se vůle druhého manžela projevuje přímo při nabytí vlastnictví (jako její účastník je nabyvatelem), „podpisem nabývací listiny“ může tento manžel projevit svoji vůli až *ex post*, potom, co vlastnictví jeho manžela (byl-li on vydražitelem) již bylo nabyto. Kdyby již takto nabytí vlastnictví individuální (mimo společné jmění manželů), je vyloučeno, aby následný podpis manžela na potvrzení o nabytí vlastnictví (sám o sobě) mohl mít na tuto skutečnost vliv.

Podobné se spojuje s následným zápisem do katastru nemovitostí, má-li se tak stát záznamem (§ 7 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb.).

Předpoklady, na nichž vybudoval odvolací soud závěr, že „bytová jednotka“ nabytá za peněžní prostředky, získané žalobkyní

darováním, je součástí společného jmění s povinným manželem, tudíž neobstojí.

13. K vlastnictví věci koupené z výlučných prostředků jednoho z manželů. Ke zohlednění držby při rozdělení věci v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143, § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Jestliže cena pořizované věci byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů a jen tento manžel byl účastníkem kupní smlouvy, pak tato věc nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, nýbrž je jeho osobním vlastnictvím.

V soudní praxi se v řízeních o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nyní společného jmění manželů) uplatňuje zásada, aby pokud možno (zvláště s ohledem na dobu uplynulou od rozvodu manželství či oddělené bydlení manželů) byly věci přikázány tomu z účastníků, který je má či naposledy měl v držení a u něhož došlo k jejich amortizaci.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2003, sp. zn. 22 Cdo 980/2003

Z odůvodnění:

Jestliže cena pořizované věci byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů a jen tento manžel byl účastníkem kupní smlouvy, pak tato věc nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, nýbrž je jeho osobním vlastnictvím.

Podle § 150 věty druhé obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem

č. 91/1998 Sb., každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek.

Pokud v době vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví je cena věci pořízené z výlučných prostředků jednoho z manželů vyšší, než byla její původní cena, lze při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví přihlížet jen k částce, která na tuto věc byla vynaložena ze společných prostředků, nikoliv k celkové hodnotě věci, která tím vznikla. K tomu srov. rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 3 Cz 55/73, uvedené ve Zprávě o zhodnocení rozhodovací činnosti soudů ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (Cpj 86/71), uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 42, ročník 1972. Nelze tudíž přihlížet k rozdílu mezi cenou pořizovací a vyšší cenou ke dni vypořádání, ať již tento rozdíl vznikl tím, že věc byla zakoupena za cenu nižší, než jakou ve skutečnosti ke dni koupě měla, a její skutečná cena se projevila až při ocenění při vypořádání, nebo v důsledku změny cenových předpisů či s ohledem na nabídku a poptávku v době vypořádání.

V soudní praxi se v řízeních o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nyní společného jmění manželů) uplatňuje zásada, aby pokud možno (zvláště s ohledem na dobu uplynulou od rozvodu manželství či oddělené bydlení manželů) byly věci přikázány tomu z účastníků, který je má či naposledy měl v držení a u něhož došlo k jejich amortizaci. Z tohoto pohledu, pokud odvolací soud přikázal šicí stroj do výlučného vlastnictví žalovaného, nelze rozhodnutí odvolacího soudu nic vytknout.

14. K vytvoření věci manželý

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 509/1991 Sb.

Nabytím věci (majetku) za trvání manželství (§ 143 obč. zák.) je i vytvoření věci oběma manžely nebo jedním z nich v době po uzavření manželství.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 1. 1985, sp. zn. Cpj 337/1983
R 36/85

Z odůvodnění:

Navrhovatelka se domáhala vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků zaniklého rozvodem jejich manželství. Okresní soud Praha-východ rozsudkem vypořádal bezpodílové spoluvlastnictví účastníků tak, že do vlastnictví navrhovatelky přikázal movité věci v celkové hodnotě 83 250 Kčs a dále rodinný dům čp. 1151 v Ú. včetně venkovních úprav a porostů v celkové hodnotě 188 834,50 Kčs; odpůrci přikázal do vlastnictví movité věci v celkové hodnotě 22 500 Kčs a navrhovatelce uložil zaplatit odpůrci na vyrovnání podílů 133 671 Kčs ve lhůtě 15 dnů od právní moci rozsudku. Současně soud rozhodl o soudním poplatku a o náhradě nákladů řízení.

K odvolání odpůrce rozhodl Krajský soud v Praze usnesením tak, že rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí. Přitom vyslovil právní názor, že rodinný domek není v bezpodílovém spoluvlastnictví účastníků, neboť byl vybudován před uzavřením manželství účastníků. Odvolací soud uložil soudu prvního stupně, aby provedl vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků, do něhož rodinný domek nepatří, a aby přihlédl k tomu, že každý z účastníků je oprávněn požadovat,

aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho majetek.

Okresní soud Praha-východ potom rozsudkem vypořádal bezpodílové spoluvlastnictví účastníků tak, že navrhovatelce přikázal do vlastnictví movité věci v celkové hodnotě 4 450 Kčs, odpůrci přikázal do vlastnictví movité věci v celkové hodnotě 20 400 Kčs a dále vyslovil, že odpůrci připadá hodnota investic vytvořených za trvání manželství v částce 30 750 Kčs; uložil také odpůrci, aby zaplatil navrhovatelce na vyrovnání jejího podílu 19 375 Kčs. O lhůtě ke splnění této povinnosti soud nerozhodl. V citovaném rozsudku bylo zároveň rozhodnuto o soudním poplatku a o náhradě nákladů řízení.

Nejvyšší soud ČSR rozhodl o stížnosti pro porušení zákona, kterou podal generální prokurátor ČSR, tak, že tímto posledně uváděným rozhodnutím soudu prvního stupně, které nabylo právní moci, byl porušen zákon.

Podle ustanovení § 143 obč. zák. je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů.

Stížnost pro porušení zákona správně dovozuje, že jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví, byť i z menší části z prostředků oběma manželům společných, patří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví. K tomu je třeba dodat, že výrazem „získána“ je nutno rozumět i vytvoření věci prací jedním z manželů nebo jimi oběma

(s výjimkou uměleckých děl; srov. k tomu č. 36/1985 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Jestliže s vytvářením věci (např. rodinného domku) započal jeden z manželů před uzavřením manželství, je třeba posoudit, zda manželé za trvání manželství už jen dokončovali úpravu stavby, která již existovala v okamžiku uzavření manželství, nebo zda společnou prací stavbu za trvání manželství tvořili.

V projednávané věci bylo z dosavadních výsledků dokazování zjištěno, že stavební povolení ke stavbě rodinného domku bylo vydáno 16. 1. 1969, účastníci se seznámili v květnu 1969 a od té doby se i navrhovatelka podílela na stavbě, a to jak prací, tak i finančně. Účastníci uzavřeli manželství 12. 8. 1971 a po sňatku v dostavbě domku pokračovali. Proto bylo třeba zjistit a posoudit, kdy byla budovaná nemovitost vytvořena a zda tedy byla takto získána za trvání manželství účastníků.

V dalším průběhu řízení bude třeba, aby se soud prvního stupně zabýval tím, co bylo mezi účastníky dohodnuto před zahájením stavebních prací, kdy ještě nebyli manželé, a dále rozsahem prací provedených společně ještě před uzavřením manželství na stavbě rodinného domku a hlavně po uzavření manželství. Stížnost pro porušení zákona také právem vytýká, že se soudy nezabývaly tvrzenými investicemi na stavbu domku ze strany rodičů obou účastníků, neobjasnily, zda a v jaké výši byly tyto investice poskytnuty, zda šlo o dary účastníkům, nebo zda vznikly rodičům poskytnutím těchto prostředků vůči účastníkům pohledávky.

Soud prvního stupně svým rozsudkem porušil zákon v ustanoveních § 6, § 120 odst. 1 a § 153 odst. 1 o. s. ř., ve spojení s ustanoveními § 143 a § 150 obč. zák.

15. K výkladu pojmu

„výkon podnikání“

dle § 143 obč. zák.

**§ 143 obč. zák., ve znění před novelou
provedenou zák. č. 91/1998 Sb.**

**Výkonem povolání ve smyslu § 143
obč. zák. je třeba rozumět také výkon
povolání osobou samostatně výdělečně
činnou.**

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4.
2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000
PrRo 8/02

Z odůvodnění:

S ohledem na čl. VIII odst. 2 větu první zákona č. 91/1998 Sb. a na to, že bezpodílové spoluvlastnictví účastníků zaniklo dne 4. července 1995, je třeba na daný spor aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (dále jen „obč. zák.“) – viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2001, sp. zn. 22 Cdo 2289/99, publikované v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck, Praha (dále jen „Soubor rozhodnutí“), pod č. C 259.

Podle § 149 odst. 1 obč. zák. zanikne-li bezpodílové spoluvlastnictví, provede se vypořádání podle zásad uvedených v § 150.

Rozsah bezpodílového spoluvlastnictví je zásadně vytyčen v § 143 obč. zák. a může být modifikován podle § 143a obč. zák. K modifikaci bezpodílového spoluvlastnictví účastníků ve smyslu § 143a obč. zák., jak vyplývá z obsahu spisu, nedošlo.

Podle § 143 obč. zák. v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo naby-

to některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 16. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 2470/2000, publikovaném v Soudních rozhledech č. 2, ročník 2001, zaujal názor, že „předpokladem vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů, je také to, že současně neslouží i druhému z manželů“. K tomu mimo jiné v odůvodnění uvedl: „Aby věc byla z tohoto důvodu vyloučena z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, musí splňovat podmínku, že jde o věc, která má a může sloužit výlučně výkonu povolání jen jednoho z manželů a která zároveň (po jejím pořízení k tomuto účelu) skutečně slouží výlučně jen jednomu z manželů.“ V pozdějším rozhodnutí Nejvyšší soud k téže problematice v rozsudku ze dne 30. srpna 2001, sp. zn. 22 Cdo 1439/2000, publikovaném v Souboru rozhodnutí pod č. C 708, zaujal názor, že „pro úvahu o vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 obč. zák., ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.), není rozhodující, zda byla určena pro výkon povolání jen jednoho z manželů, ale to, k čemu v souladu s vůlí obou účastníků skutečně sloužila a zda nesloužila i druhému z manželů“.

Podle názoru dovolacího soudu v tomto řízení je pak pro řešení dovoláním žalobkyně vymezené otázky rozhodující účel, k němuž byl sporný majetek za trvání man-

želvství účastníků využíván, tj. zda sloužil výkonu povolání jen jednoho z manželů a zda nesloužil i druhému z manželů (nebyl užíván i jím). Povahou sporného majetku jako věci ve smyslu výše citovaného § 143 obč. zák. – jejím užitným určením není třeba se blíže zabývat. Jeho provozně-technická povaha je totiž mezi účastníky nesporná. Povahou věci nutno v daném případě a kontextu zákona rozumět její povahu užitnou, neboť pojem povahy věci zákon takto spojuje s účelem jejího užití.

Výkonem povolání ve smyslu § 143 obč. zák. je třeba rozumět také výkon povolání osobou samostatně výdělečně činnou (mimo závislou činnost k jiné osobě), tj. i (výkon) podnikání jen jednoho z manželů (fyzické osoby) ve smyslu § 2 odst. 1 obch. zák., podle kterého se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Není sporu o tom, že žalovaný v tomto smyslu podnikatelem byl, přičemž předmět řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků, tj. obchodní jmění žalovaného jako podnikatele, tomuto podnikání jednoznačně sloužil; tvořil jeho základ. Závěr odvolacího soudu o tom, že předmět sporu sloužil výkonu povolání žalovaného, je tedy správný.

K námitce dovolatelky, že ustanovení § 143 obč. zák. o vyloučení věcí sloužících výkonu povolání jednoho z manželů z bezpodílového spoluvlastnictví bylo přijato ve zcela jiných společenských poměrech a nemohlo mít na mysli majetek představovaný opravárenskou firmou, lze pak poznamenat, že obdobné ustanovení měl již zákon o právu rodinném, ze dne 7. prosince 1949, č. 265/1949 Sb., tedy zákon, který byl přijat v době, kdy živnostenské podnikání ještě nebylo potlačeno. Podle § 22 odst. 1 tohoto zákona „jmění, jehož nabude kterýkoli z manželů v době trvání manžel-

ství – vyjma to, čeho nabude dědictvím nebo darem, a to, co slouží jeho osobním potřebám nebo výkonu jeho povolání – tvoří jeho získaný majetek“.

Z hlediska účelového určení věci v tom smyslu, zda slouží výlučně výkonu povolání některého z manželů, a proto nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví, pak není rozhodné, zda tyto věci byly koupeny nebo vydraženy z prostředků náležejících do jejich bezpodílového spoluvlastnictví. Tyto skutečnosti mají totiž právní význam až při vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví, a to ten, že manžel, jehož výkonu povolání věc slouží, je povinen podle § 150 věty druhé obč. zák. nahradit, co ze společného bylo vynaloženo na tuto věc. Z ustanovení § 143 obč. zák. přímo plyne, že věci (a jejich příslušenství – § 121 odst. 1 obč. zák.), jež před účinností zákona č. 91/1998 Sb., tj. před 1. 8. 1998, podle své povahy sloužily výkonu povolání jen jednoho z manželů, byly z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, kam by jinak s ohledem na způsob jejich pořízení patřily, vyloučeny. Zbývá tedy posoudit, zda i žalobkyně sporný majetek neužívala natolik, že by jeho užívání žalovaným nebylo výlučné.

Zatímco žalovaný užíval sporné věci představující jeho obchodní jmění jako podnikatel, žalobkyně je jako podnikatelka neužívala, neboť (jak vyplývá ze zjištění soudu prvního stupně) k tomu neměla žádné oprávnění, když od září 1991 byla vedena na úřadu práce, dostávala hmotné zaopatření až do 12. 2. 1992, kdy nastoupila na mateřskou dovolenou, a nikdy neměla živnostenské oprávnění. I kdyby žalobkyně byla, jak tvrdí, v postavení osoby spolupracující s podnikatelem, nic by to neměnilo na jejím vztahu ke spornému majetku. Pokud žalobkyně vykonávala pro podnik žalovaného různé, např. účetní, práce, nečiní to z ní osobu podnikající, resp. vyko-

návající podnikatelskou činnost ve smyslu vyloženém výše. Pojem spolupracující osoby, popř. spolupracujícího manžela (manželky), se vyskytuje jen v zákonu č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu (např. v § 13), nevyskytuje se však ani v živnostenském zákoníku (zákonu č. 455/1991 Sb.), ani v obchodním zákoníku. V podstatě jde o zvláštní kategorii daňových poplatníků, která se liší od poplatníků pobírajících příjmem ze závislé činnosti jen svým blízkým vztahem k podnikateli, který brání tyto osoby zaměstnat v pracovním poměru. K tomu lze poukázat na § 269 zák. práce, podle kterého pracovněprávní vztah nemůže vzniknout mezi manžely. Z hlediska daného sporu je tedy irelevantní, zda žalobkyně byla spolupracující manželkou žalovaného jako podnikatele či nikoli. Z již uvedeného dále vyplývá, že pokud žalobkyně pro žalovaného vykonávala určité práce, při nichž užívala věci náležející do jmění podniku, nelze to považovat za výkon jejího povolání ve smyslu § 143 obč. zák. ve vztahu k předmětu sporu. Nanejvýše by bylo možno uvažovat o movitých věcech – pracovních pomůckách, které používala při své administrativní činnosti ve prospěch podniku žalovaného. Ty však předmětem sporu nejsou.

S ohledem na uvedené nelze právnímu závěru odvolacího soudu, že věci tvořící obchodní jmění firmy žalovaného nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví účastníků, nic vytknout. Z nezpochybněných skutkových zjištění soudu prvního stupně, které odvolací soud převzal, jednoznačně vyplývá, že předmětnou k. v H. získal žalovaný v dražbě jako jeden ze tří členů konsorcia A. H., založeného právě za účelem této dražby a následného podnikání ve vydraženém objektu, který také od počátku do rozvodu manželství sloužil výkonu povolání (podnikání) nikoli žalobkyně, ale jen žalovaného, který sám byl podnikatelem. Povaha této věci i její účelové využití

proto vylučují její zařazení do bezpodílového spoluvlastnictví účastníků.

16. K posouzení věci sloužící výlučně výkonu povolání jednoho z manželů

§ 143, § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Z hlediska účelového určení věci v tom smyslu, zda slouží výlučně výkonu povolání některého z manželů, a proto nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví, není rozhodné, zda tyto věci byly koupeny nebo vydraženy z prostředků náležejících do jejich bezpodílového spoluvlastnictví. Tyto skutečnosti mají právní význam až při vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1951/2002

Z odůvodnění:

S ohledem na to, že bezpodílové spoluvlastnictví účastníků – jak ze spisu vyplývá – zaniklo dne 15. 4. 1998, je třeba na daný spor aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nyní jde o institut společného jmění manželů), a to ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., nikoli tedy nová ustanovení o společném jmění manželů (dále jen „obč. zák.“) [srov. čl. VIII odst. 2 větu první zákona č. 91/1998 Sb., § 868 obč. zák. a rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99].

Podle ustanovení § 148 obč. zák. je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dě-

dictvím nebo darem, jakož i věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka

Podle ustanovení § 149 odst. 1 obč. zák., zanikne-li bezpodílové spoluvlastnictví, provede se vypořádání podle zásad uvedených v § 150 obč. zák.

Podle ustanovení § 150 obč. zák. se při vypořádání vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlédně především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

Rozsah bezpodílového spoluvlastnictví je zásadně určen v § 143 obč. zák. a může být modifikován podle § 143a obč. zák. K modifikaci bezpodílového spoluvlastnictví účastníků ve smyslu § 143a obč. zák. – jak vyplývá z obsahu spisu – nedošlo.

Výkonem povolání ve smyslu § 143 obč. zák. je třeba rozumět také výkon povolání osobou samostatně výdělečně činnou (mimo závislou činnost k jiné osobě), tj. i (výkon) podnikání jen jednoho z manželů (fyzické osoby) ve smyslu § 2 odst. 1 obch. zák., podle kterého se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.

Z hlediska účelového určení věci v tom smyslu, zda slouží výlučně výkonu povolání některého z manželů, a proto nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví, pak není rozhodné, zda tyto věci byly koupeny nebo vydraženy z prostředků náležejících do jejich bezpodílového spoluvlastnictví. Tyto skutečnosti mají totiž právní význam až při vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví, a to ten, že manžel, jehož výkonu povolání věc slouží, je povinen podle § 150 věty druhé obč. zák. nahradit, co ze společného bylo vynaloženo na tuto věc. Z ustanovení § 143 obč. zák. přímo plyne, že věci (a jejich příslušenství – § 121 odst. 1 obč. zák.), jež před účinností zákona č. 91/1998 Sb., tj. před 1. 8. 1998, podle své povahy sloužily výkonu povolání jen jednoho z manželů, byly z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, kam by jinak s ohledem na způsob jejich pořízení patřily, vyloučeny.

17. K bezdůvodnému obohacení při zrušení smlouvy uzavřené jen s jedním z manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Plnění zhotovitele ze zrušené smlouvy o zhotovení věci na zakázku uzavřené s jedním z manželů je z titulu bezdůvodného obohacení povinen vydat i druhý z manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1618/99
PrRo 5/02

Z odůvodnění:

V posuzované věci ze skutkových zjištění vyplynulo, že žalobce na základě smlouvy ze dne 26. 8. 1991 uzavřené s prvním a druhým žalovaným provedl ne-